

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ครูเป็นผู้มีบทบาทอันสำคัญยิ่งในการช่วยพัฒนาประเทศชาติ การพัฒนาประเทศจะสำเร็จ ลุล่วงได้ก็เพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับการพัฒนากำลังคนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะครูประถมศึกษานั้นเป็นตัว จักรอันสำคัญยิ่งในการปูพื้นฐานด้านการศึกษาของชาติ ทำหน้าที่สอนผู้ที่อยู่ในวัยเรียนกลุ่มใหญ่ที่สุด และการศึกษาระดับประถมนี้มีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพของมนุษย์เป็นอันมาก หากครูประถมศึกษาทุกคน เป็นครูที่ดี มีประสิทธิภาพ เป็นแบบอย่างที่ดีในทุก ๆ ด้านแล้ว ก็จะส่งผลต่อคุณภาพการเรียน การสอนในโรงเรียนประถมศึกษา

ลักษณะของครูดี

เฉลียว บุรีภักดิ์ และคณะ (2520:7) ได้กล่าวถึงลักษณะของครูที่ดีโดยอ้างจากพระ ไตรปิฎกว่าในการศึกษาจากบรมครูคือ พระพุทธเจ้า ท่านได้กำหนดลักษณะของครูดีไว้ 7 ประการ คือ

1. ปิโย คือการทำตัวให้เป็นที่รักแก่ศิษย์ และบุคคลทั่วไป
2. ครุ คือการเป็นบุคคลที่หนักแน่น มีจิตใจที่มั่นคง กอปรด้วย ความรู้ นำเอาพร
3. ภาวนิโย คือการเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีความประพฤติอันดีงาม
4. วักุตา จ คือเป็นผู้มีมานะในการตักเตือนสั่งสอน โดยไม่เกรงกลัวว่าจะเกลียดหรือ

โกรธ มีความเฉลียวฉลาดในการใช้คำพูด

5. วจนกุชโโม คือความเป็นผู้มีความอดทนต่อถ้อยคำ โดยมีเจตนาดีเป็นที่ตั้ง
6. คมฺภีรญฺจ กถิ กตฺตา คือการสอนจากง่ายไปหายาก หรือมีความลึกซึ้งขึ้นโดยลำดับ
7. โน จฏฺฐาเน นิโยชเย คือการรู้จักแนะนำในทางที่ถูกต้องที่ควร ไม่แนะนำนอกศูนย์กลาง

ภิญโญ สาร (2521:268) ได้กล่าวถึงลักษณะของครูดีไว้ว่า การเป็นครูที่ดีนั้น ครู ต้องมีความเข้าใจ และรู้จักทั้งตัวเองและผู้อื่น ครูต้องรู้จักประมาณกำลังความสามารถของตนเอง ซึ่งทุกคนล้วนมีความจำกัดด้วยกันทั้งนั้น ไม่มีใครในโลกที่จะรู้ทั่ว รู้แจ้ง และทำได้ไปทุกสิ่งทุกอย่าง คั้งนั้น ครูที่ดีจะต้องรู้จักใช้แหล่งความรู้ และผู้ที่มีความสามารถเฉพาะให้เกิดประโยชน์ต่อการสอน ของตน

จวีร์คิน สาครินทร์ (2523:32) ให้ความสำคัญกับครูที่มีคุณภาพไว้ว่าเป็นครูที่มีความรู้ สอนดี คิดเป็น ทำเป็น มีความสนใจต่อชุมชนในฐานะที่เป็นผู้นำชุมชนทางวิชาการ การเรียนการสอนก็จะดำเนินไปเพื่อพัฒนาบุคคลในชุมชนนั้น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเกี่ยวกับลักษณะครูที่ดีของวิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา (2518:73) ที่กล่าวว่าครูจะต้องมีความรู้กว้างขวาง และหมั่นหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ ให้คำแนะนำช่วยเหลือเมื่อเด็กมีปัญหา และการช่วยเหลือปรับปรุงชุมชนด้วย

นอกจากนี้ ปรีชา ศุขคุณ (2527:6-8) ให้ความสำคัญกับลักษณะของครูที่ดีซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวัลลภ จันทรตระกูล (2527:18-19) และการสำรวจความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับคุณสมบัติของครูที่ดี โดย ฮาร์ท (Hart 1954:128) ดังนี้คือ

1. มีจุดหมายที่ชัดเจน (Have Clear Purpose) จึงสามารถปรับปรุงการวางแผนให้ได้รับผลสำเร็จ
2. ศึกษานักเรียน (Study Pupils) ศึกษาความต้องการ ความสามารถ และความสนใจของนักเรียนทั้งเป็นกลุ่มและรายบุคคล
3. รู้จักสนองความต้องการของเด็ก (Meet Children's Needs) ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ และสังคม ยอมรับฟังความคิดเห็นของเด็ก และเปิดโอกาสให้เด็กแสดงออก
4. รู้จักชุมชน (Know Community) พื้นฐานการสอนของครูนั้นควรขึ้นอยู่กับความต้องการและสถานการณ์ของชุมชน
5. วางแผนการสอนที่มีประสิทธิภาพ (Make Effective Plan) เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามความมุ่งหมาย
6. สร้างเนื้อหาวิชาให้มีความหมาย (Make Content Meaningful) ควรจัดและเรียบเรียงให้ตรงกับปัญหา ระดับความคิด และความสามารถในการเรียนของเด็ก
7. ใช้กระบวนการกลุ่ม (Group Process) กระบวนการกลุ่มที่มีประสิทธิภาพจะส่งผลต่อประสิทธิภาพของการสอน
8. ควรมีทักษะและเทคนิคในการใช้วัสดุ อุปกรณ์ชนิดต่าง ๆ (Use Varied Materials)
9. มีการประเมินผลการเรียนการสอน (Evaluate Outcomes)
10. มีสัมพันธภาพต่อเพื่อนร่วมงานเป็นอันดี (Maintain Professional Relationship)

ฮัลด์ และ มัวร์ (Heald and Moore 1968:142) ได้ให้ข้อเสนอแนะว่าบุคคลที่จะเป็นครูจะต้องมีลักษณะทางกายและใจ แตกต่างจากอาชีพอื่น ๆ เช่น ครูจะต้องมีวิจรรย์ญาณ มีมนุษยสัมพันธ์อันดี มีความเมตตากรุณา และปกป้องคนอื่น มีความละเอียดลออ มองโลกในแง่ดี มีอารมณ์คงที่ หลีกเลี่ยงการวิจารณ์คนอื่น และเต็มใจที่จะทำงาน

สรุปได้ว่า ครูดี ต้องมีความรู้ทั้งในด้านวิชาสามัญ และวิชาครู มีทักษะในการสอนดี รู้จักใช้เทคนิคใหม่ ๆ มาปรับปรุงการสอนของตนให้ดีขึ้นอยู่เสมอ มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพครู มีความรับผิดชอบในหน้าที่ ไม่มุ่งสอนทางด้านการอย่างเดียว แต่จะต้องสอนให้นักเรียนมีความรู้ควบคู่กับคุณธรรม และครูจะต้องมีจรรยาบรรณ รู้จักวางตน และประพฤติตนให้เหมาะสม (คณะครุศาสตร์ 2521:168-169)

ลักษณะของครูดีเด่น

จากการวิจัยของ เจลลิว บุรีภักดิ์ และคณะ (2520:366) กิบสัน และ ฮันท์ (Gibson and Hunt 1965:243) และ ฮิกเนท (Hignet 1951:8-56) ให้ความเห็นตรงกันว่า ครูที่ดีนั้น ควรมีความรู้ดี สอนดี ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของครูดีเด่นตามความคิดของ สมิธ (Smith 1961:399) ว่าครูดีเด่นนั้นจะต้องมีความรู้ ความชำนาญ ความสามารถ การรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น ประสิทธิภาพและทักษะในงานที่อยู่ในความรับผิดชอบ เป็นต้น และเขายังได้กล่าวถึงลักษณะของครูดีเด่นว่า ต้องเด่นในทุกอย่างจาก 29 ลักษณะต่อไปนี้

1. ครูดีเด่นจะต้องรู้จักเลือกใช้จุดประสงค์ในการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับเด็กโรงเรียน จนถึงระดับชาติ
2. ครูดีเด่นจะต้องรู้จักการแนะแนวให้นักเรียน ช่วย使他รู้จักตนเองและให้เขาได้ใช้ความสามารถของเขาอย่างเต็มที่
3. ครูดีเด่นจะต้องมีการวางแผนการทำงานอย่างมีระเบียบแบบแผน เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ของนักเรียนและห้องเรียน
4. ครูดีเด่นจะต้องรู้จักการบริหารและการจัดหลักสูตรให้สำเร็จตามเป้าหมาย โดยยึดพัฒนาการของนักเรียน ซึ่งเป็นไปเพื่ออนาคตของนักเรียนเอง
5. ครูดีเด่นต้องรู้จักเลือกวัสดุต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับวิชาที่สอน และรู้จักวิธีใช้วัสดุนั้น เพื่อให้การเรียนการสอนประสบผลสำเร็จ

6. ครูดีเค่นต้องรู้จักใช้อุปกรณ์ช่วยสอน และเทคนิคการสอนใหม่ ๆ ช่วยในการสอน ซึ่งได้มาจากชุมชน สื่อมวลชน การสาธิต การจัดนิทรรศการ เป็นต้น
7. ครูดีเค่นต้องรู้จักใช้เทคนิคการสอนหลาย ๆ แบบช่วยในการสอน นอกเหนือจากในห้องเรียน เช่น การทัศนศึกษา ทั้งนี้ต้องให้เหมาะสมกับกาลเทศะ
8. ครูดีเค่นต้องระลึกเสมอว่า บรรยากาศในห้องเรียนนั้นมีส่วนช่วยในการสอนมาก ดังนั้นจึงต้องจัดบรรยากาศในห้องเรียน และการควบคุมชั้นให้ดี
9. ครูดีเค่นต้องประเมินผลการศึกษาของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ ด้วยวิธีการต่าง ๆ
10. ครูดีเค่นต้องรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น และปฏิบัติตามคำสั่งที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จ
11. ครูดีเค่นต้องรู้จักให้คำปรึกษาแก่นักเรียนและผู้ปกครอง ซึ่งถือเป็นความร่วมมือส่วนหนึ่งที่บ้านและโรงเรียน
12. ครูดีเค่นต้องมีวิธีที่จะอธิบายให้นักเรียนเข้าใจอย่างแจ่มชัด
13. ครูดีเค่นจะต้องรู้จักเสนอปัญหาที่น่าสนใจให้นักเรียนเสมอ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วย
14. ครูดีเค่นต้องเก็บระเบียบสะสมของนักเรียนไว้ เพื่อใช้ประโยชน์ในการรายงานความก้าวหน้าของนักเรียน
15. ครูดีเค่นต้องรู้จักวิถึกระตุ้นให้นักเรียนไปถึงเป้าหมาย
16. ครูดีเค่นต้องมีความกระตือรือร้นในการวางแผนการสอนของตน โดยเฉพาะการร่วมมือกับผู้อื่น
17. ครูดีเค่นต้องมีบุคลิกภาพดี และแต่งกายเหมาะสม รวมทั้งมีเสียงดังฟังชัด
18. ครูดีเค่นต้องรู้จักวางมาตรฐานในการทำงานให้นักเรียนเป็นรายบุคคลหรือทั้งชั้น
19. ครูดีเค่นต้องเป็นผู้มีจริยธรรมสูง โดยเฉพาะกับนักเรียนและผู้ร่วมงาน
20. ครูดีเค่นต้องดำเนินการสอนโดยวิธีประชาธิปไตย เพื่อฝึกให้นักเรียนเป็นนักประชาธิปไตยไปด้วย
21. ครูดีเค่นต้องตรวจการบ้านนักเรียนสม่ำเสมอ และรู้จักให้การบ้านที่เหมาะสม และมีความหมายต่อการเรียนของนักเรียน
22. ครูดีเค่นต้องปรับปรุงวิธีการสอนของตนให้ดีขึ้น และรู้จักปรึกษากับเพื่อนครู
23. ครูดีเค่นต้องมีวิธีสอนซ่อมเสริมให้แก่นักเรียนทั้งในเวลาและนอกเวลาเรียน

24. ครูตีเค้นต้องมีอารมณ์ขันไม่เฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น แต่รวมไปถึงเวลาอยู่ในหมู่ผู้ร่วมงานด้วย

25. ครูตีเค้นต้องรู้จักนักเรียนในชั้นของตนเป็นรายบุคคล รู้ความสนใจ ความต้องการ โดยใช้วิธีการต่าง ๆ

26. ครูตีเค้นต้องรู้จักวิธีเผยแพร่ชื่อเสียงของโรงเรียนไปถึงชุมชน

27. ครูตีเค้นต้องรู้จักโรงเรียนและชุมชน ที่ตั้งของโรงเรียนเป็นอย่างดีโดยเฉพาะแหล่งวิทยาการต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนนั้น

28. ครูตีเค้นต้องรู้จักการเข้าไปเป็นสมาชิกหรือมีส่วนร่วมในองค์การระดับท้องถิ่น

29. ครูตีเค้นต้องภูมิใจในอาชีพของตน และแสดงคุณธรรมของการเป็นครูกับนักเรียน ผู้ปกครอง และผู้ร่วมงานอยู่เสมอ

จากการวิจัยของ กมล สุทประเสริฐ และคณะ (2523:245-263) ซึ่งสอบถามถึงสมรรถภาพที่จำเป็นมากที่สุด 5 อันดับแรก จากครูประถมศึกษาตีเค้น ผู้บริหารตีเค้น และอาจารย์วิทยาลัย ได้สรุปผลออกมาว่า ครูตีเค้น ควรประพฤติดี มีวินัย ไม่ฝ่าฝืนระเบียบประเพณี และจรรยาบรรณอันดีงามของครู ใช้วิธีสอนเพื่อให้เด็กรู้จักค้นคว้า หาเหตุผล และนำความรู้ไปปฏิบัติได้ ปฏิบัติตนด้วยความสุจริตยุติธรรม ไม่ลำเอียง ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จสิ้น รวดเร็ว และเป็นที่ยอมรับได้ และฝึกให้เด็กมีจริยธรรม

สมน อมรวิวัฒน์ (2529:1-5) ได้กล่าวถึงลักษณะของครูตีเค้นที่แท้จริง ในการแสดงปฐมกถาแก่ครูตีเค้น เนื่องในโอกาสการเปิดประชุมทางวิชาการครูประถมศึกษาตีเค้น ไว้ดังต่อไปนี้คือ

1. ครูตีเค้นนั้นเป็นครูที่มีความเป็นมนุษย์ คือพัฒนาตนเองทั้งทางร่างกายและจิตใจ ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักของความพอดี ฝึกหัดตนให้เป็นผู้ให้และเป็นผู้ที่รักคนอื่นมากกว่าตนเอง

2. ครูตีเค้นนั้นหัวใจเป็นกัลยาณมิตรของศิษย์ ซึ่งสอดคล้องกับ โอเลส (Ohles 1970:38-39) และ ไพบูลย์ อินทวิชา (อ้างถึงใน วิรัตน์ เลหาวัฒน์ 2527:19) ซึ่งกล่าวถึงครูตีเค้นที่เป็นกัลยาณมิตรไว้ว่าจะต้องมีลักษณะ 7 ประการคือ เป็นผู้ดี เป็นผู้หนักแน่น เป็นผู้พัฒนาทั้งตนเองและสังคม เป็นผู้ทรงศิลป์ เป็นผู้อดทน เป็นผู้ปฏิบัติ และเป็นผู้เฒ่าเฒ่า

3. ครูตีเค้นนั้นเป็นผู้นำทางปัญญาและวิญญาณ เป็นแบบอย่าง เป็นผู้นำในทางที่ถูกที่ควรแก่ศิษย์ ให้ถึงที่หมายอันพึงประสงค์ของหลักสูตร โดยให้เด็กมีหลักพื้นฐานในการคิด เป็นตัวของตัวเอง

4. ครูดีเฒ่าต้องมีศาสตร์และศิลป์ในการสอน ต้องมีวิธีการและแนวปฏิบัติ สามารถวิจัยและพัฒนาให้เกิดความรู้ใหม่ได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด และมีศิลปะของการสอน ศิลปะของการสร้างความสัมพันธ์ ศิลปะของการกลมเกลียวจิตใจ และความประพศิให้แก่เด็ก

5. ครูดีเฒ่าเป็นผู้ที่พัฒนาชีวิต ความคิด และจิตใจ ที่เป็นไทยแท้ ๆ แก่เด็กไทย ครูต้องรู้จักจัดการสอนโดยนำเอาปรัชญาของไทยมาผสมผสานกับหลักของสากลได้อย่างเหมาะสมกลมกลืนกับสภาพของเด็กไทย ให้เขารู้จักรัก และธำรงคุณค่าอันสูงส่งของความเป็นไทย

เกณฑ์การตัดสินครูประถมศึกษาคีเฒ่า

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้จัดให้มีการประกวดครูประถมศึกษาคีเฒ่า โดยคัดเลือกจาก 73 จังหวัด จังหวัดละ 1 คน โดยยึดเกณฑ์การตัดสินครูประถมศึกษาคีเฒ่า จากงานวิจัยของจารึก นนทวาลี (2524:89) ซึ่งพอสรุปได้ 6 หมวดคือ

หมวดที่ 1 ด้านการสอน

ครูดีเฒ่าต้องตั้งใจสอน มีการเตรียมการสอนล่วงหน้า และมีการค้นคว้าเพิ่มเติม และปรับปรุงการสอนของตนเสมอ

หมวดที่ 2 ด้านวิชาการ

ครูดีเฒ่าจะต้องมีความเข้าใจและปฏิบัติเกี่ยวกับหลักสูตรเป็นอย่างดี เช่น สามารถวัดและประเมินผลได้ตามหลักสูตร สามารถรับแนวความคิดใหม่มาใช้ปรับปรุงการสอน และสามารถจัดหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม รู้จักปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่นและสถานการณ์ปัจจุบัน

หมวดที่ 3 ด้านกิจการนักเรียน

ครูดีเฒ่าควรจะเข้าใจวิธีการส่งเสริมกิจกรรมประชาธิปไตยให้นักเรียน ตัดสินใจความดีของนักเรียนด้วยเหตุผล รวมทั้งต้องมีการตรวจสอบสุขภาพของนักเรียนสม่ำเสมอ เพราะตัวนักเรียนนั้นเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการพัฒนาบ้านเมือง ต้องมีการเอาใจใส่ให้มาก

หมวดที่ 4 ด้านความสัมพันธ์และการบริการ

ครูดีเฒ่าต้องสามารถปรับตัวเข้ากับบุคคลอื่นได้ดี โดยเฉพาะต้องเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียน รวมทั้งต้องรู้จักและเข้าใจเด็กดี

หมวดที่ 5 ด้านคุณลักษณะเฉพาะตัวครู

ครูดีเฒ่าจะต้องมีความรักและศรัทธาในอาชีพครูเป็นอันดับแรก นอกจากนั้นจะต้องมี

ศีลธรรม มีความประพฤติดีงามด้วย ต้องยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และพยายามสร้างตนให้เป็นบุรุษนียบุคคลในสังคม

หมวดที่ 6 ด้านธุรการและการพัฒนา

ครูดีเด่นจะต้องรู้จักแบบแผนในการปฏิบัติงาน และรู้จักจัดสภาพแวดล้อมที่ดี มีความเหมาะสมกับการเรียน การพัฒนาของนักเรียน

สรุปได้ว่า การที่ครูจะพัฒนาตนเองให้เป็นครูดีเด่นได้นั้น ครูจะต้องคำนึงเสมอว่า ครูไม่ได้สอนเฉพาะวิชาการเท่านั้น แต่ครูจะต้องให้นักเรียนทำงานเป็นด้วย ต้องพัฒนาโรงเรียนให้ดีขึ้น จัดกิจกรรมการศึกษา เพื่อจะให้มีส่วนช่วยพัฒนาชุมชน นอกจากนั้นครูต้องมีจริยธรรมสูง มีความศรัทธาในอาชีพ รู้จักพัฒนา ปรับปรุงตนเองทั้งด้านวิชาความรู้ และด้านความประพฤติให้เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตแก่เยาวชน

โรงเรียนประถมศึกษาดีเด่น

สถาบันในประเทศที่เป็นที่เชื่อมโยงความรู้สึกรักใคร่ของคนในชาติคือโรงเรียน และรากฐานที่สำคัญที่สุดก็คือโรงเรียนประถมศึกษา ปัจจุบันโรงเรียนประถมศึกษากำลังได้รับการพัฒนาไปสู่เป้าหมายที่รัฐได้ตั้งเอาไว้ โดยพยายามยกฐานะของโรงเรียนประถมศึกษาให้เข้าสู่เกณฑ์มาตรฐานมากยิ่งขึ้น ซึ่งแนวทางส่งเสริมการจัดการโรงเรียนของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติโครงการหนึ่ง ที่มุ่งส่งเสริมคุณภาพของโรงเรียนประถมศึกษา ก็คือการจัดประกวดโรงเรียน

การจัดประกวดโรงเรียน เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวันประถมศึกษาแห่งชาติที่ทางสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เป็นผู้วางหลักเกณฑ์ กำหนดปฏิทิน สร้างแบบประเมิน และคู่มือการประเมิน แล้วมอบให้สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเป็นผู้ดำเนินการประเมินตั้งแต่ระดับกลุ่มโรงเรียน อำเภอ จังหวัด ตามลำดับ จนเป็นโรงเรียนดีเด่นระดับจังหวัด

การที่โรงเรียนชนะเลิศการประกวดเป็นโรงเรียนดีเด่น เป็นหนึ่งในจำนวนหลายร้อยโรงเรียนของแต่ละจังหวัด ย่อมชี้ให้เห็นว่าโรงเรียนได้ทำการพัฒนาโดยมีวิธีการที่เหมาะสมในการดำเนินการและใช้ทรัพยากรอันจำกัดนั้น จึงสามารถพัฒนาให้คุณภาพของโรงเรียนอยู่ในเกณฑ์สูง เป็นโรงเรียนที่มีมาตรฐานสูง (วิเชียร ปรารมภ์ 2528:2)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529:1-20) ได้ออกแบบประเมินโรงเรียนดีเด่น และคู่มือการประเมินโรงเรียนดีเด่น โดยยึดเกณฑ์มาตรฐานในโรงเรียนประถมศึกษาเป็นหลัก เป็นแบบประเมินที่จัดทำขึ้นตามโครงการประกวดโรงเรียน ซึ่งเป็นโครงการที่ส่งเสริมให้โรงเรียนพัฒนาปรับปรุงงานด้านต่าง ๆ ให้เข้าเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งแบ่งการประเมินออกเป็นด้าน ๆ ดังนี้คือ

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน
2. คุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียน
3. พฤติกรรมการบริหารโรงเรียน
 - 3.1 การดำเนินการบริหารงานโดยทั่วไป
 - 3.2 การบริหารงานวิชาการ
 - 3.3 การบริหารงานกิจการนักเรียน
 - 3.4 การบริหารงานบุคลากร
 - 3.5 การบริหารงานธุรการและการเงิน
 - 3.6 การบริหารงานอาคารสถานที่
 - 3.7 การบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
4. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน
5. ชีวัญและกำลังใจของครู
6. ความพึงพอใจของชุมชนที่มีต่อการปฏิบัติงานของโรงเรียน
7. ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรและการสอนของครูผู้สอน

ลักษณะของโรงเรียนประถมศึกษาที่ดี

โรงเรียนเป็นแหล่งที่สร้างให้นักเรียนรู้จักตัวเอง คนอื่น และสังคม จนสามารถปรับตัวให้อยู่ในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ได้ด้วยความสุขตามสมควร ดังนั้นโรงเรียนที่ยังประโยชน์ให้แก่เด็กได้มากขึ้น จะต้องจัดเนื้อหาสาระในการสอน และวิธีการสอนให้สอดคล้องกับสภาพจริงในสังคมให้ได้มากที่สุด (ปรจยา วุฒิภากรณ์ 2527:31)

Dutton and Hockett (อ้างถึงใน สุภร ประเสริฐศิลป์ 2522:24) ได้กล่าวถึงลักษณะของโรงเรียนที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของโรงเรียนประถมศึกษาในแนวคิดใหม่ของ สุมณ อมรวิวัฒน์ (2524:1-11) ดังนี้คือ

1. จัดกิจกรรมการสอนที่ดี เพื่อพัฒนาความเจริญทุกด้านให้แก่ผู้เรียน เหมาะสมกับ วุฒิภาวะและความต้องการของเด็ก และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา
2. เราให้ผู้เรียนได้แสดงออก และมีส่วนร่วมในการเรียน ด้วยวิธีที่ถูกต้อง ทำให้ เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูกับนักเรียน และระหว่างนักเรียนด้วยกัน
3. ให้โอกาสและเห็นความสำคัญของนักเรียนทุกคนในชั้นเรียน
4. ฝึกฝนวิธีการแสวงหาความรู้ และวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเองแก่นักเรียน
5. มีบรรยากาศที่รื่นรมย์ สนุกสนานและเป็นกันเอง

Curran (อ้างถึงใน ชาอูซัย อาจินสมาจาร 2527:10-11) ได้กล่าวถึงลักษณะ 11 ประการของโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Rutter (อ้างถึงใน สุวัชร ศิลปอนันต์ 2529:107-110) ดังต่อไปนี้คือ

1. มีอาจารย์ใหญ่ที่เข้มแข็ง
2. มีบรรยากาศในโรงเรียนในทางบวก
3. มีนโยบายและกระบวนการเกี่ยวกับวินัยที่ทุกฝ่ายเห็นพ้องต้องกันและใช้การได้
4. มีครูที่มีความคาดหวังสูงในตัวนักเรียน
5. มีผู้ปกครองที่เข้ามามีบทบาท สนับสนุนในกระบวนการทางการศึกษา
6. มีวิธีการประเมินผลหลักสูตรที่ดี
7. มีวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการประเมินผลการสอนของครู
8. มีวิธีการพัฒนาและประเมินผลความเจริญงอกงามของนักเรียนอย่างเป็นลำดับ
9. มีปรัชญาการศึกษาที่เป็นจริง
10. มีกิจกรรมของนักเรียนที่ดีและเพียงพอ
11. มีบริการนักเรียน เช่น บริการแนะแนว

ส่วน อบรม สนิบาต และ ชาอูซัย ศรีไสยเพชร (2523:51) ได้กล่าวถึงลักษณะของ โรงเรียนประถมศึกษาที่ดีว่าควรจัดสภาพของโรงเรียนให้สอดคล้องกับสภาพสิ่งแวดล้อมของแต่ละ โรงเรียนดังนี้

1. สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก
 - ภายใน ควรมีสถานที่พักผ่อน ต้นไม้ สนามเด็กเล่นที่สะอาด ปลอดภัยและร่มรื่น
 - ภายนอก ไม่มีโรงมหรสพ ตลาด โรงงานอยู่ใกล้ ๆ

2. สนองความต้องการของเด็กได้ในด้าน
 - วิธีการ ผู้เรียนต้องได้เรียนตามความมุ่งหมาย
 - อรรถการ ผู้เรียนได้รับความสะดวกและยุติธรรมจากฝ่ายอรรถการ
 - กิจกรรม โรงเรียนควรมีกิจกรรมสำหรับเด็ก เช่น กีฬา
3. ผู้บริหารควรมีคุณสมบัติ ตามหน้าที่ของครูใหญ่ที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดไว้ มีครูที่มีทัศนคติที่ดีต่อเด็ก และมีวินัย จรรยาดี
4. มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน และผู้ปกครองของนักเรียน
5. ควรมีอุปกรณ์การสอน และแหล่งค้นคว้าทางวิชาการอย่างกว้างขวาง
6. การบริหารโรงเรียนควรเป็นแบบประชาธิปไตย
7. ต้องปลูกฝัง และส่งเสริมคุณธรรม ประเพณี สุขภาพจิตที่ดีต่อเด็ก
8. ควรเป็นศูนย์กลางแห่งชุมชน กล่าวคือ เป็นจุดรวมแห่งน้ำใจของคนในชุมชนทุกคน นั่นคือจะต้องทำให้เด็กมีคุณภาพทั้งทางด้านวิชาการ วินัย จรรยา ซึ่งจะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจต่อคนในชุมชน

การเรียนการสอน

ในปัจจุบันมีนักการศึกษาเชื่อว่า การเรียนและการสอน เป็นกระบวนการที่ควบคู่กัน ในขณะที่การเรียน คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล ตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ หรือการที่บุคคลงอกงามขึ้นทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา การสอนก็คือ การช่วยให้ผู้เรียนได้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือปรับปรุงตนเองให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือกระทำทุกอย่างที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนงอกงามขึ้นทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา (อัญชลี กิจพยัคฆ์ และคณะ 2523:62)

บุญช่วย จันทร์พรหมมา (2524:12) กล่าวว่า การเรียนการสอน หมายถึงกระบวนการเตรียมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดหาหรือจัดทำอุปกรณ์หรือสื่อการเรียนการสอน การเลือกใช้วัตรกรรมทางการเรียนการสอน และการวัดผลและประเมินผล การเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา

สังข์ อุทรานันท์ (2526:4-5) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ จะช่วยให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และได้ให้คำนิยามของระบบการเรียนการสอนไว้ว่า ระบบการเรียนการสอนคือ การจัดองค์ประกอบของการเรียนการสอนให้มีความสัมพันธ์

กัน เพื่อสะดวกต่อการนำไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางของการเรียนการสอนที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุกิตติ บุญเอก (2525:14) และ ธีระวัลย์ สวรรยาธิปติ (2525:8) ที่กล่าวว่า โรงเรียนมีหน้าที่จัดการเรียนการสอนและถ่ายทอดความรู้ให้แก่ักเรียน ซึ่งต้องดำเนินการให้สัมฤทธิ์ผลตามจุดมุ่งหมายการศึกษาของโรงเรียนซึ่งวางไว้ โดยมีหลักสูตรเป็นแนวทางในการกำหนด

ด้วยเหตุนี้ การเรียนการสอนจึงถือว่าเป็นภารกิจที่สำคัญที่สุดของโรงเรียน หรือกล่าวได้ว่า เป็นหัวใจของกิจกรรมทั้งหมดที่จัดให้มีขึ้นในโรงเรียน เพราะจุดมุ่งหมายของการมีโรงเรียน โดยส่วนรวมก็คือการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยความสุข

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2521:115) กล่าวว่า การเรียนการสอนจะมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามลำดับขั้นตอนนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายอย่าง การศึกษาหรือการเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และส่วนใหญ่เด็กจะเกิดการเรียนรู้ได้เนื่องจากการจัด และเลือกประสบการณ์ การเรียนให้โดยครู ฉะนั้นการที่จะส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ ครูจะต้องมีแบบของการเรียนการสอนที่ดี มีระบบ เพราะสิ่งนี้จะเป็นเครื่องช่วยให้ครูได้วางแผนการสอน การดำเนินการสอนและการตรวจสอบประเมินผลเพื่อปรับปรุงการสอนของครูและการเรียนรู้ของเด็ก

กิจกรรมการเรียนการสอนที่ดี

สุมิตร คุณานุกร และคณะ (2519:62) สุนน อมรวิวัฒน์ (2524:4-5) และ กรัณย์ เสงพานิช (2528:25) ได้กล่าวถึงกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีไว้สอดคล้องกันดังนี้คือ

1. กิจกรรมการเรียนการสอน ควรเป็นไปเพื่อพัฒนาความเจริญทุกด้านให้แก่ผู้เรียน
2. กิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีควรจะทำให้ผู้เรียนได้แสดงออก และมีส่วนร่วมในการเรียน เช่น การค้นคว้า ทดลอง ทำงานเป็นกลุ่ม
3. กิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีควรให้โอกาสและให้ความสำคัญแก่นักเรียนทุกคนในชั้นเรียน
4. ในการสอนแต่ละครั้ง ครูควรให้เด็กทราบจุดมุ่งหมายของการสอนอย่างกระจ่างแจ้งเพื่อการเรียนการสอนจะได้มุ่งไปสู่ทิศทางเดียวกัน

5. ควรคัดแปลงเนื้อหาสาระที่สอนให้สอดคล้องกับความสนใจ ความต้องการและความพร้อมของเด็ก
6. กิจกรรมการเรียนการสอนที่ดี ควรฝึกฝนวิธีแสวงหาความรู้ และวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเองแก่นักเรียน และพัฒนาทัศนคติที่พึงปรารถนา
7. พยายามจัดประสบการณ์โดยตรงให้แก่เด็ก เช่น ให้ลงมือปฏิบัติหรือให้ไปศึกษานอกสถานที่
8. กิจกรรมการเรียนการสอนที่ดี ควรมีบรรยากาศที่รื่นรมย์ สนุกสนาน และเป็นกันเอง จะช่วยให้เด็กมีแรงจูงใจในการเรียนสูงขึ้น

นอกจากนี้ วินิจ เกตุขำ (อ้างถึงใน สุกิตติ บุญเอก 2525:27-28) ยังได้กล่าวถึงการสอนที่มีประสิทธิภาพสูง จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบดังนี้คือ

1. มีการส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนโดยการกระทำ
2. มีการส่งเสริมให้นักเรียนทำงานเป็นหมู่ โดยขบวนการหมู่พวก คือ การปรึกษาหารือกัน การแบ่งงานกันทำ การมีส่วนร่วม การร่วมมือ และการประเมินผล
3. มีการตอบสนองความต้องการ
4. มีการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างวิชาอื่น ๆ ในหลักสูตรเป็นอย่างดี
5. มีการใช้อุปกรณ์การสอน
6. มีการส่งเสริมความคิดริเริ่ม และความคิดสร้างสรรค์
7. มีการส่งเสริมการดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตย
8. มีการวัดผลการเรียนการสอนอยู่ทุกระยะ
9. มีการเร้าความสนใจอยู่เสมอ

กิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีเหล่านี้ ครูสามารถจัดได้ทุกชั้นตอน คือ อาจจัดเป็นกิจกรรมเพื่อการนำเข้าสู่บทเรียน กิจกรรมชั้นสอน ชั้นสรุป และชั้นวัดผล ทั้งนี้แล้วแต่จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ครูต้องรู้จักเลือกใช้กิจกรรมแต่ละอย่างให้เหมาะสมกับลักษณะของเนื้อหาวิชา ความสามารถและระดับสติปัญญาของนักเรียน และเหมาะสมกับเวลา เพื่อประโยชน์ของนักเรียนในด้านการเรียนรู้ และเพื่อให้การสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ขอบเขตหน้าที่และเกณฑ์มาตรฐานของการสอนระดับประถมศึกษา

อำไพ สุจริตกุล และคณะ (2523:15-21) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องขอบเขตหน้าที่และเกณฑ์มาตรฐานของการสอนระดับประถมศึกษา พบว่า หน้าที่และงานของครูประกอบด้วยกลุ่มงาน 8 กลุ่มคือ

1. งานสอน
2. งานอบรมนักเรียน
3. งานปกครองชั้น
4. งานแนะแนว
5. งานธุรการ
6. งานกิจกรรมพิเศษของนักเรียนและชุมชน
7. งานติดต่อกับผู้ปกครองและชุมชน
8. งานอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการให้การศึกษา

จากงานทั้ง 8 กลุ่มสามารถจำแนกหน้าที่และงานของครูออกเป็น 22 ชนิดคือ

1. การทำบัญชีเรียกชื่อ
2. ทำสมุดประจำชั้น และทะเบียนประวัตินักเรียน
3. ทำสมุดรายงานประจำตัวนักเรียน
4. ทำรายงานผลการเรียน
5. สอนและเตรียมการสอน
6. ตรวจงานของนักเรียน
7. ปกครองนักเรียน
8. ควบคุมชั้น
9. อบรมสั่งสอนนักเรียน
10. จัดห้องเรียนให้มีบรรยากาศส่งเสริมการเรียน
11. จัดและเก็บเอกสาร อุปกรณ์การสอนเข้าหมวดหมู่
12. รู้และปฏิบัติตามระเบียบของโรงเรียน
13. ประสานงานกับผู้บังคับบัญชา ผู้ร่วมงาน และผู้เกี่ยวข้อง
14. แนะนำนักเรียนและผู้ปกครอง
15. สอนซ่อมเสริม

16. จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้
17. ตรวจสอบสุขภาพทั่วไป และการแต่งกายของนักเรียนทุกเช้า
18. ดูแลความปลอดภัย และช่วยเหลือนักเรียนเจ็บป่วย
19. ดูแลความสะอาดเรียบร้อยของโรงเรียนและห้องเรียน
20. ติดต่อกับผู้ปกครองและชุมชน
21. ร่วมกิจกรรมของนักเรียนและชุมชน
22. เป็นตัวอย่างที่ดีของนักเรียนและชุมชน

กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา

ธำรง บัวศรี (2529:8) ได้กล่าวถึงความหมายของการจัดกิจกรรมประชาธิปไตย ในโอกาสเปิดการสัมมนาเรื่อง "การประถมศึกษา พัฒนาประชาธิปไตย" ไว้ว่า การจัดกิจกรรมประชาธิปไตย คือ การจัดประสบการณ์ที่มีคุณภาพอันจะก่อให้เกิดผลดีต่อการเรียนรู้ซึ่งเกี่ยวกับ ทฤษฎีการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่ประสบการณ์ที่ดีต่อไป

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 โดยเน้นประชาธิปไตย ในเรื่องของวิถีชีวิตประชาธิปไตยเป็นหลักใหญ่ ซึ่ง สาโรช บัวศรี (อ้างถึงใน บุญชม ศรีสะอาด 2524: 201) รุ่ง แก้วแดง (2529:12) และ ศิริกาญจน์ ทองอินทร์ (2529:16) ได้กล่าวไว้สอดคล้องกันว่า วิถีชีวิตประชาธิปไตยที่เน้นนั้นเป็นสิ่งที่ควรปลูกฝังให้เป็นพฤติกรรมที่ถาวรในตัวนักเรียน ประถมศึกษา ซึ่งเป็นการสร้างให้นักเรียนมีพฤติกรรมต่อไปนี้

1. มีคารวะธรรม คือ การเคารพซึ่งกันและกัน ได้แก่ การเคารพในสถาบันที่สำคัญของประเทศเช่นชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ การเคารพซึ่งกันและกันทางร่างกายและทางวาจา การเคารพในสิทธิและความคิดเห็นของผู้อื่น การเคารพในกฎ ระเบียบของสังคม และ กฎหมายของประเทศ การใช้สิทธิ และเสรีภาพในขอบเขต

2. มีสามัคคีธรรม คือการแบ่งปัน ร่วมงานกัน และประสานงานกัน ได้แก่ ร่วมกันทำงานทั้งกายและใจ มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในหมู่คณะ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม รับผิดชอบหน้าที่ ที่ได้รับมอบหมายจากส่วนรวม และหน้าที่ต่อสังคม

3. มีปัญญาธรรม คือมีความเชื่อมั่นในวิธีการแห่งสติปัญญา ได้แก่ การใช้ปัญญา ใช้

เหตุผลในการตัดสินใจปัญหา ร่วมกันแก้ปัญหาโดยร่วมกันคิดใช้เหตุผล ใช้วิธีการทางปัญญาในการโต้เถียง หรือหาข้อยุติต่าง ๆ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528:138) ได้กำหนดให้โรงเรียนสอนความรู้พื้นฐานประชาธิปไตยให้นักเรียน โดยให้เรียนในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เป็นการสอนพื้นฐานประชาธิปไตยโดยตรง และโรงเรียนยังสามารถที่จะสร้างเสริมประชาธิปไตยให้นักเรียนโดยใช้กิจกรรมดังนี้คือ

1. กิจกรรมการเรียนการสอนตามกลุ่มประสบการณ์เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามปกติของโรงเรียน แต่จัดกิจกรรมโดยเน้นการใช้กระบวนการกลุ่มในการสร้างเสริมประชาธิปไตย และเน้นการใช้กระบวนการกลุ่มในทุกชั้นตอนการสอน และทุกกลุ่มประสบการณ์ การให้นักเรียนเกิดความรักใคร่ปรองดองกัน รู้อัธยาศัยซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดการแข่งขันในรูปหมู่คณะงานก็สำเร็จลุล่วงไปโดยเร็ว เพราะทุกคนช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ประหยัดวัสดุและเวลาในการสอน นักเรียนก็มั่นใจในการเรียน กล้าแสดงออกมากขึ้น รู้จักใช้เหตุผลในการทำงาน รู้จักใช้บทบาทและหน้าที่ของตนในการทำงานกลุ่มอย่างถูกต้อง

2. กิจกรรมเพื่อสร้างเสริมการทำงานในระบบประชาธิปไตย เป็นการฝึกฝนให้นักเรียนทำงานร่วมกัน นอกเหนือจากการเรียนการสอนที่กำหนดไว้ในหลักสูตร เป็นกิจกรรมที่คณะครู และนักเรียนร่วมกันคิด ร่วมกันจัดขึ้นในรูปของกลุ่มบุคคล คือ คณะกรรมการ โดยมีคณะกรรมการนักเรียนเป็นผู้ดำเนินการและครูเป็นที่ปรึกษา กิจกรรมเหล่านี้ต้องอาศัยนักเรียนที่จะมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก คณะกรรมการจึงต้องดำเนินงานโดยใช้กระบวนการกลุ่ม มีการแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบ วางแผนในการทำงาน ดำเนินงานร่วมกัน และประเมินผลการทำงานร่วมกัน

ส่วนหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเพชรบุรี (อ้างถึงใน ปรีชาภาวโน 2526:33-34) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยว่ามีองค์ประกอบใหญ่ 2 ประการคือ การสอนข่าวและเหตุการณ์ กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งสิ่งที่จะเน้นให้เกิดแก่ตัวผู้เรียนคือ ให้รู้วิธีเรียน วิธีคิด และให้รู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งพอสรุปวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ดังนี้

1. การปฏิบัติ เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งผลต่อการพัฒนาความรู้ขั้นเหตุผลแก่นักเรียน ซึ่งแยกได้ 4 ประเภทคือ

1.1 กิจกรรมเกี่ยวกับการพูด การเขียน ได้แก่ รายงาน อภิปราย สรุปอ้างอิง

จัดหมวดหมู่หรือแยกประเภท แผลความ ที่ความ วางแผนและวิเคราะห์

1.2 กิจกรรมเกี่ยวกับการค้นหาความรู้ ความเข้าใจ ได้แก่ สอบถามหรือสัมภาษณ์ ทดลองปฏิบัติ เก็บรวบรวมสะสม และตั้งสมมติฐาน

1.3 กิจกรรมเกี่ยวกับการหัดให้เกิดทักษะ หรือความชำนาญ ได้แก่ อ่าน พูด คิด พัง สังเกต ปฏิบัติ

1.4 กิจกรรมที่เกี่ยวกับการสร้างหรือคิดประดิษฐ์ เป็นกิจกรรมที่ต้องให้นักเรียน คิด ออกแบบ และทำจนมีผลงานสำเร็จรูปออกมา

2. การฝึกให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น มีความสำคัญในแง่ของการสร้างความรู้ และการสื่อความหมาย

3. การฝึกให้นักเรียนคิด ครูเป็นผู้มีบทบาทมากในการฝึกให้นักเรียนคิด ซึ่งทำได้โดย จัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการคิดให้นักเรียนปฏิบัติ นอกจากนี้การใช้คำถามของครู ก็เป็นส่วนสำคัญในการฝึกให้นักเรียนคิด ถ้าครูมีความสนใจในการตั้งคำถาม ตั้งคำถามเป็น คำถามเหล่านั้นจะสามารถ พัฒนาสมองและบุคลิกภาพของนักเรียนได้

สมพร สุทัศน์ีย์ (2525:71) และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528:38) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในการส่งเสริมเด็กให้มีการพัฒนาประชาธิปไตย โดยใช้กระบวนการกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกันดังนี้คือ

ในการทำงานเป็นกลุ่ม ครูในฐานะเป็นผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือนักเรียนควรปฏิบัติดังนี้

1. ยอมรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกทุกคน
2. ปฏิบัติงานร่วมกับนักเรียนในงานที่ครูพิจารณาเห็นว่าควรทำ
3. กระตุ้นให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน
4. ให้ที่ประชุมตัดสินใจในปัญหาต่าง ๆ โดยครูไม่ตัดสินใจเสียเอง เว้นแต่นักเรียนจะตัดสินใจผิดพลาดเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ครูจะคัดค้าน และให้นักเรียนคิดตัดสินใจใหม่

5. นำมติที่ประชุมไปปฏิบัติจริง

6. พยายามสร้างมนุษยสัมพันธ์ด้วยความจริงใจ

7. ให้ความยุติธรรมแก่ทุกคนในกลุ่ม

8. ช่วยแนะนำให้การอภิปรายอยู่ในประเด็น

9. ใช้เทคนิคต่าง ๆ ของกระบวนการกลุ่มเพื่อฝึกให้นักเรียนปกครองกันเอง

เกณฑ์การประเมินโรงเรียนที่จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยดีเด่น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529:49-52) ได้กล่าวถึง เกณฑ์การประเมินโรงเรียนที่จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยดีเด่นไว้ดังนี้คือ

บทบาทของนักเรียน

- การเข้าแถวรับสิ่งของหรือบริการตามลำดับก่อนหลัง
- การเคารพผู้ฟังและผู้พูด
- การปฏิบัติตามข้อตกลง
- การร่วมมือในการช่วยกันทำงานกลุ่มที่ได้รับมอบหมายจนเสร็จ
- การมีส่วนร่วมรับผิดชอบและร่วมปรับปรุงแก้ไขงานของกลุ่ม
- การแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผล
- เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม
- รับรู้ ร่วมกำหนดนโยบายและปฏิบัติตามนโยบายของกลุ่ม
- ใช้สิทธิ์ในการเลือกตั้งทุกชั้นตอน

บทบาทของครูประจำชั้น

- กระตุ้นให้นักเรียนสมัคร เป็นสมาชิกกลุ่ม
- แนะนำวิธีการเลือกตั้ง และกระตุ้นให้นักเรียนสนใจการเลือกตั้ง
- ชี้แนะหลักเกณฑ์ในการเลือกบุคคลที่จะเป็นตัวแทนของกลุ่ม
- กระตุ้นให้นักเรียนสนใจและติดตามการทำงานของกลุ่มของตนเอง
- กระตุ้นและเป็นที่ปรึกษาแก่นักเรียนในการกำหนดและควบคุมนโยบาย

บทบาทของครูที่ปรึกษา

- ชี้แนะแนวทางในการศึกษาเรื่องระเบียบการตั้งกลุ่มแก่นักเรียน
- ร่วมเป็นที่ปรึกษาในการกำหนดนโยบายของกลุ่ม
- แนะนำให้คำปรึกษาเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีดำเนินงานกิจกรรมของกลุ่ม
- ดูแลและติดตามการทำงานของกลุ่มทุกชั้นตอน

บทบาทของโรงเรียน

- ให้ความรู้เรื่องประชาธิปไตยแก่ชุมชนโดยตรง
- ประชาสัมพันธ์ด้วยสื่อมวลชนแบบต่าง ๆ
- จัดการบรรยาย การอภิปราย

จัดกิจกรรมที่ต้องทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

วางแผนในการทำงานร่วมกัน

ปฏิบัติงานร่วมกัน

ประเมินผลการทำงานร่วมกัน

นำนักเรียนไปสังเกตการประชุมขององค์กรในหมู่บ้าน"

สรุปได้ว่าการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนนั้น ครูจะเป็นผู้สร้างสถานการณ์ให้เด็กร่วมในการวางแผน และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการเรียนการสอน ครูยอมรับในเรื่องความแตกต่างของเด็กในด้านความสนใจ ความสามารถ ทักษะคติ ดังนั้นการเรียนการสอนแบบนี้ทำให้นักเรียนเป็นคนคล่องตัว และรู้จักให้ความร่วมมือแก่หมู่คณะ และถ้าฝึกฝนนักเรียนมาก ๆ ก็จะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนนำพฤติกรรมไปใช้ในครอบครัว และอาจส่งผลให้นักเรียนเหล่านี้ออกไปเป็นผู้นำที่ดีในชุมชน ซึ่งเป็นการเตรียมพลเมืองให้เข้าสู่ระบบการปกครองของประเทศต่อไป

กิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนประถมศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2527:114) ได้ให้ความหมายของสหกรณ์ไว้ว่า

สหกรณ์ คือการรวมกลุ่มกันของคนจำนวนหนึ่ง เพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา การรวมกลุ่มของคนดังกล่าวดำเนินไปบนพื้นฐานของหลักการประชาธิปไตย คือสมาชิกของกลุ่มได้ร่วมผลประโยชน์ ร่วมคิด ร่วมกิจกรรม และร่วมเลือกตั้งคณะผู้นำ โดยทั่วถึงกัน

การสหกรณ์จะมีผลในการพัฒนาประเทศได้ ต้องอาศัยสมาชิกที่มีความรู้ ความเข้าใจ และมีความเต็มใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมสหกรณ์ เนื่องจากโรงเรียนประถมศึกษาเป็นสถาบันที่ให้การศึกษาระดับพื้นฐานแก่ประชาชนทุกคนตามกฎหมาย และเป็นหน่วยงานย่อยของรัฐ ที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด โรงเรียนประถมศึกษาจึงเป็นแหล่งสำคัญที่จะเผยแพร่อุดมการณ์ของสหกรณ์แก่ประชาชน ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่าโรงเรียนเป็นสถาบันหนึ่งที่จะต้องมียุทธศาสตร์ในการพัฒนาชุมชน ดังนั้นการจัดกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนจะมีผลดีทั้งในการให้ความรู้ ความเข้าใจ แก่นักเรียนประถมศึกษา และเผยแพร่แนวคิดของสหกรณ์ไปสู่ชุมชนด้วย (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ม.ป.ป.:27)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป.:28) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนประถมศึกษาไว้ดังนี้

1. ส่งเสริมความรู้ และทักษะในการเรียนรู้ระบบสหกรณ์โดยวิธีปฏิบัติจริง
2. ส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ การปกครองตามระบอบประชาธิปไตย โดยอาศัยวิธีการของสหกรณ์
3. ส่งเสริมฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิก โดยวิธีการจัดกิจกรรมสหกรณ์
4. ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างกิจกรรมสหกรณ์ของสถานศึกษาต่าง ๆ และสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการสหกรณ์ในอันที่จะเกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

และ สมนึก ลิมทอง (2529:1-4) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์เพิ่มเติมดังนี้คือ

5. ให้ผู้เรียนบอกได้ อธิบายได้ ถึงหลักการ อุดมการณ์ของสหกรณ์
6. ให้ผู้เรียนแยกแยะ วิพากษ์วิจารณ์ ความแตกต่างของการจัดการสหกรณ์ประเภทต่าง ๆ ได้กว้าง ๆ
7. ให้ผู้เรียนสามารถสรุปความคิดรวบยอดของบทนิยามสหกรณ์ ในรูปกิจกรรมต่าง ๆ ได้
8. ให้ผู้เรียน คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น
9. ให้ผู้เรียนบอกข้อดี ของการดำเนินงานในรูปสหกรณ์ได้

จากผลการวิจัยของ วินัย วงศ์ทองดี (2526:60) ได้พบว่า นโยบายของการจัดกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสหกรณ์แก่สังคม เพราะการวางรากฐานและความรู้เกี่ยวกับสหกรณ์ควรเริ่มมาจากโรงเรียน เพื่อนักเรียนเหล่านี้สำเร็จการศึกษาออกไป จะได้นำความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับวิธีการ และการจัดตั้งสหกรณ์ออกไปสู่ชนบท เป็นการพัฒนาชุมชนด้วยการให้ความรู้ ทำให้เขาพึ่งตัวเองได้ ซึ่งตรงกับแนวคิดในการพัฒนาชนบทตามแผนพัฒนาชนบทที่ยากจน พ.ศ.2525-2529 ซึ่งมีหลักการว่า การพัฒนาชนบทจะไม่ใช้วิธีสังเคราะห์ แต่จะใช้วิธีนำความรู้ที่จำเป็นไปสู่ชนบทที่ยากจน เพื่อให้ประชาชนช่วยเหลือตนเองเพิ่มขึ้น

กิจกรรมการเรียนการสอนสหกรณ์ในโรงเรียนประถมศึกษา

สมนึก ลิมทอง (2529:1-2) ได้กล่าวถึงกิจกรรมการเรียนการสอนสหกรณ์ในโรงเรียนประถมศึกษาว่าแบ่งเป็น 3 ด้านคือ

1. ด้าน Cognitive Domain สอนความรู้ ปฏิบัติหลักการ อุดมการณ์ของสหกรณ์ ให้นักเรียนมองเห็นแจ่มชัด ใช้ภาษาง่าย ๆ กระชับรัดเพื่อสร้างความคิดรวบยอดทางสหกรณ์ให้แก่ นักเรียน
2. ด้าน Effective Domain สอนเจตคติ เป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลา อาจจะมี กิจกรรมร้านสหกรณ์ วันสหกรณ์แห่งชาติ จัดร้านสหกรณ์ขายเครื่องเขียน แบบเรียน ให้นักเรียนในราคาถูก นักเรียนจะเกิดทัศนคติที่ดี ถูกต้องแก่งานสหกรณ์
3. ด้าน Psychomotor Domain เป็นกิจกรรมภาคปฏิบัติ ครูอาจจะนำนักเรียนไปศึกษา ศึกษานอกสถานศึกษา ไป-กลับวันเดียว ไปดูการจัดไร่นาของเกษตรกรที่ประสบผลสำเร็จ หรือการศึกษานอกสถานที่ไปพักค้างคืนต่างจังหวัด หรือดูงานหลาย ๆ แห่ง ที่เกี่ยวข้องกับงาน สหกรณ์ที่สามารถที่จะกระทำได้

สรุปกิจกรรมการเรียนการสอนสหกรณ์ในโรงเรียนประถมศึกษา เพื่อให้มีประสิทธิภาพได้ดังนี้

1. จัดมุมหนังสือ ห้องสมุด เผยแพร่กิจกรรมสหกรณ์
2. จัดนิทรรศการวันสหกรณ์แห่งชาติ
3. จัดนิทรรศการประวัติความเป็นมาของสหกรณ์ในประเทศไทย
4. ศึกษาดูงานสหกรณ์ต่าง ๆ ทั้งไป-กลับวันเดียว และไปค้างคืน
5. จัดร้านสหกรณ์ในโรงเรียน
6. การแสดงบทบาทสมมติ การประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ เพื่อปลูกฝังหลักประชาธิปไตย
7. ประกวดบทความ คำขวัญ เนื่องในโอกาสที่สำคัญ ๆ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา กับงานสหกรณ์ การพัฒนาชมทักกับงานสหกรณ์ วันสหกรณ์แห่งชาติ
8. ฝึกให้นักเรียนรู้จักประหยัด

ประโยชน์ของการจัดกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนประถมศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป.:28) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการจัดกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนประถมศึกษาไว้ดังนี้คือ

1. นักเรียนประถมศึกษามีความรู้ความเข้าใจหลักสหกรณ์ เพื่อเป็นพื้นฐานในการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตรประจำวัน

2. นักเรียนประถมศึกษาได้เรียนรู้เกี่ยวกับการจัดสหกรณ์โดยการปฏิบัติจริง จะช่วยเพิ่มพูนความสามารถในการค้าขาย และธุรกิจให้แก่นักเรียน

3. นักเรียนประถมศึกษาได้พัฒนาลักษณะนิสัย โดยรู้จักพึ่งตนเอง ซื่อสัตย์ และร่วมแรงร่วมใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นการตอบสนองต่อจุดมุ่งหมายของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521

4. เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้นำไปใช้ร่วมกิจกรรมอื่น ในแผนงานกิจการนักเรียนได้เกิดขึ้น เช่น กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน กิจกรรมการจัดอาหารกลางวัน

5. การจัดกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียน เป็นการเผยแพร่แนวคิดของสหกรณ์ไปสู่ชุมชน

เกณฑ์การประเมินโรงเรียนที่จัดกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนดีเด่น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529:8-11) ได้กล่าวถึงเกณฑ์การประเมินโรงเรียนที่จัดกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนดีเด่นไว้ดังนี้คือ

1. สถานที่ สิ้นค้า สมาชิก เอกสารของสหกรณ์และครุภัณฑ์

ก. สถานที่

- 1) มีสถานที่เป็นสัดส่วนและมีป้ายบอกชื่อกิจกรรมสหกรณ์
- 2) มีป้ายประชาสัมพันธ์ เชิญชวนใช้บริการ
- 3) สะอาด มีระเบียบ

ข. สิ้นค้า

- 1) การจัดวางสิ้นค้าเป็นหมวดหมู่และบอกราคาสิ้นค้า
- 2) สิ้นค้าที่จำหน่ายไม่ขัดกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น เหล้า

บุหร

- 3) มีสิ้นค้าที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน เช่น สมุด ดินสอ ผลผลิตของ

นักเรียนทุกกลุ่มประสบการณ์

ค. สมาชิกและหุ้น

- 1) นักเรียนกลุ่มเป้าหมายเป็นสมาชิกและถือหุ้น

ง. เอกสารของสหกรณ์

- 1) มีเอกสารเกี่ยวกับสมาชิก เช่น ใบสมัคร ทะเบียนสมาชิก
- 2) มีเอกสารเกี่ยวกับการเงิน เช่น ใบสำคัญรับ-จ่ายเงิน ทะเบียนหุ้น

3) มีบัญชีการเงิน เช่น บัญชีรับ-จ่าย บัญชีเงินสด

4) มีทะเบียนคุมสินค้า

จ. ครุภัณฑ์

1) มีชั้นวางสินค้า

2) มีที่เก็บเอกสาร

2. การดำเนินงานกิจกรรมสหกรณ์ เป็นส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

2.1 มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมสหกรณ์ในชั้นเรียนกลุ่มเป้าหมายทุกชั้น

2.2 ความรับผิดชอบของนักเรียนต่อกิจกรรมสหกรณ์ นักเรียนเป็นผู้ดำเนินงาน ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนรับผิดชอบงาน

2.3 มีการเผยแพร่กิจกรรมสหกรณ์ให้สมาชิกเห็นความสำคัญ เช่น แผ่นป้าย ข่าวสาร ข้อมูลสหกรณ์และการส่งหอกระจายข่าวกิจกรรมสหกรณ์

2.4 สหกรณ์มีการจัดทำบัญชี และเก็บรักษาเงินถูกต้องเป็นปัจจุบัน

2.5 การจัดกิจกรรมสหกรณ์สัมพันธ์กับการเรียนการสอนในกิจกรรมของกลุ่ม ประสพการณ์อื่น ๆ เช่น กิจกรรมอาหารกลางวัน กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย

3. การบริหารและการบริการ

3.1 การบริหารงานสหกรณ์เป็นไปตามหลักการและวิธีการสหกรณ์

3.2 มีการประชุมคณะกรรมการอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

3.3 มีการตรวจสอบการเงิน การบัญชีทุกเดือน

3.4 สมาชิกได้ใช้บริการ และมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมสหกรณ์

3.5 การจัดซื้อสินค้าไว้บริการแก่สมาชิก จะต้องผ่านการพิจารณาในที่ประชุม

คณะกรรมการ

3.6 มีข้อบังคับและระเบียบกิจกรรมสหกรณ์ใช้เป็นของตนเอง ซึ่งไม่ขัดต่อระเบียบ

กระทรวงศึกษาธิการ

4. ผลการดำเนินงาน

4.1 ไม่เคยมีปัญหาในด้านการดำเนินงานและการบัญชี

4.2 นักเรียนได้พัฒนาลักษณะนิสัย รู้จักพึ่งตนเอง ซื่อสัตย์ ร่วมแรงร่วมใจ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

4.3 มีจำนวนสมาชิกกลุ่มเป้าหมายร้อยละ 100 ของนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย (ป.3-6)

4.4 จำนวนหุ้นเพิ่มขึ้น จากจำนวนหุ้นเมื่อต้นปีการศึกษา

4.5 นักเรียนได้ใช้บริการกิจกรรมสหกรณ์เพื่อกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างน้อยร้อยละ 50 ของจำนวนนักเรียน

ประสิทธิภาพและคุณภาพการเรียนการสอน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป.:9) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของประสิทธิภาพและคุณภาพการเรียนการสอนไว้ดังนี้

องค์ประกอบของประสิทธิภาพการเรียนการสอน

1. การกำหนดจุดมุ่งหมาย

วิจิตร ศรีสอ้าน (อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2527:27) ได้กล่าวถึงงานหลักของผู้บริหาร ซึ่งงานแรกคือ "การพัฒนาจุดมุ่งหมาย เป้าหมาย และนโยบายของโรงเรียน เพื่อจะได้ใช้เป็นแนวทางในการสอน" ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชำนาญ เงินทอง (2520:60) ที่กล่าวถึง ความสามารถ 4 ประการของผู้บริหารโรงเรียนในการพัฒนาจุดมุ่งหมายของโรงเรียนดังนี้คือ

1. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการของนักเรียนกับจุดมุ่งหมายของโรงเรียน
2. กำหนดจุดมุ่งหมาย นโยบาย และแผนการดำเนินงานที่เหมาะสมสำหรับโรงเรียนโดยเฉพาะ
3. จัดหน่วยงานเพื่อพัฒนาหลักสูตร และการสอนให้สามารถดำเนินการตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้
4. ประสานจุดมุ่งหมาย และนโยบายของหน่วยงานต่าง ๆ ภายในโรงเรียนให้สอดคล้องสัมพันธ์กัน

โรงเรียนแต่ละโรงเรียนควรมีการนำจุดมุ่งหมายในระดับชาติมาผสมผสานกับความต้องการของชุมชนเพื่อพัฒนาเป็นจุดมุ่งหมายของโรงเรียน อันเป็นเป้าหมายที่ทุกคนจะมองเห็นร่วมกัน ดังที่ สุนทร อมรวิวัฒน์ (2524:1-11) ได้กล่าวถึงลักษณะของโรงเรียนประถมศึกษาที่ดีว่าควรมีปรัชญาการศึกษาของโรงเรียน ซึ่งจะ เป็นแนวทางทิศทางการจัด เป้าหมาย วัตถุประสงค์ หลักสูตร แผนการสอน กิจกรรมทั้งที่เป็นกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมพิเศษ

และการจัดบริการต่าง ๆ ในโรงเรียน อันจะมีผลต่อคุณภาพของนักเรียนประถมศึกษาของโรงเรียน

2. การนำหลักสูตรไปใช้ในการเรียนการสอน

หลักสูตรกับการเรียนการสอนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมาก อาจถือได้ว่าหลักสูตรเป็นเครื่องประกันคุณภาพของการเรียนการสอน และกำหนดทิศทางของการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ ครูจึงต้องศึกษาหลักสูตรและนำหลักสูตรไปใช้ให้ถูกวิธี (พัฒนา อิติเสรี 2521:15) ดังที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2526:32) ได้กล่าวเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา 2521 ว่ามุ่งส่งเสริมให้ครูผู้สอนใช้วิธีการสอนหลาย ๆ วิธี และจัดกิจกรรมให้แก่เด็กให้ครบทุกกลุ่มประสบการณ์ โดยให้เด็กได้ปฏิบัติจริง ทั้งที่โรงเรียนและที่บ้าน จากสื่อการเรียนการสอนทุกประเภทที่โรงเรียนมีอยู่ ทั้งที่รัฐจัดซื้อจัดหาให้ ครูผลิตและจัดหาเองจากสภาพแวดล้อม วัสดุอุปกรณ์และทรัพยากรบุคคลที่มีในท้องถิ่น เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ทักษะ ทศนคติ คุณธรรม จริยธรรม และประสบการณ์ต่าง ๆ ครบถ้วนตามที่หลักสูตรที่ประสงค์ ซึ่งสอดคล้องกับ บุญเสริม ฤทธาภิรมย์ (อ้างถึงใน สุกิตติ บุญเอก 2525:54) ที่กล่าวว่า การสอนตามแนวทางของหลักสูตรประถมศึกษา 2521 นั้นมีลักษณะเด่นดังนี้

1. การเรียนการสอนมุ่งให้เป็นแบบสัมพันธ์กันระหว่างกลุ่มมากที่สุด
2. การเรียนการสอนตลอดจนเนื้อหาในแต่ละบท ไม่มียึดแบบเรียนแต่จะยืดหยุ่นได้ตามเหตุการณ์ สภาพท้องถิ่น และความสนใจของผู้เรียน
3. การเรียนการสอนตามแนวทางของหลักสูตรใหม่ มุ่งฝึกให้นักเรียนคิดเป็นทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ตลอดจนให้รู้จักนำความรู้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันให้มากที่สุด ครูจึงต้องจัดกิจกรรมหลาย ๆ แบบ เพื่อให้นักเรียนได้เลือกตามความถนัดของตน เพื่อจะค้นหาคำตอบเพื่อแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ให้ได้
4. การเรียนการสอนตามแนวหลักสูตรใหม่ มุ่งให้นักเรียนสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้ในชีวิตจริง หลังจากที่จะจบหลักสูตรไปแล้ว
5. ให้อิสระแก่ครูในการพิจารณาจัดคาบเวลาสอนให้เป็นช่วงสั้น ช่วงยาว ยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน

เมื่อพิจารณาจากลักษณะเด่นของการเรียนการสอนตามหลักสูตรใหม่แล้ว จะเห็นว่า ครูผู้สอนจะเปลี่ยนบทบาทจากผู้บอกความรู้แก่เด็ก เป็นผู้ชี้แนะแนวทางผู้จัดกิจกรรมให้แก่เด็ก เพื่อให้เขาเกิดการเรียนรู้ พัฒนาและเจริญงอกงามตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

ผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบและสามารถควบคุมการสอนของครูให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรได้ก็คือผู้บริหารโรงเรียน ดังนั้นผู้บริหารจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องหลักสูตรเป็นอย่างดี เพื่อจะได้แนะนำครูให้เข้าใจเพื่อทำการนิเทศการศึกษาแก่ครูในโรงเรียน (ไกร ไทยกล้า 2524:27) ซึ่งจะช่วยให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตรยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สมพงษ์ จิตระดับ (2521:43) ซึ่งได้เสนอแนะวิธีการบริหารหลักสูตรโดยทั่วไปของผู้บริหารโรงเรียนไว้ดังนี้

1. ผู้บริหารโรงเรียนต้องทำความเข้าใจในหลักสูตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักการ จุดหมาย และโครงสร้างของหลักสูตร เพื่อให้รู้และเข้าใจจุดประสงค์ของการจัดการประถมศึกษา
2. ผู้บริหารโรงเรียนนำแนวคิดอันเป็นจุดหมายของหลักสูตรมาชี้แจงหรือทำความเข้าใจกับครูเป็นประจำทุกเดือน เช่น การประชุม การปรึกษาหารือ การออกหนังสือเวียน หรือ เอกสารข่าวสาร
3. จัดให้มีครูคอยเอาใจใส่นักเรียนในด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับการสร้างเสริมและควบคุมลักษณะนิสัย มารยาท ความประพฤติ คุณธรรม และค่านิยมเป็นประจำ และให้ครูทุกคนถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องเอาใจใส่สร้างเสริมคุณธรรมและลักษณะนิสัย ตลอดจนความประพฤติอันดีงามแก่นักเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อมตลอดเวลา เช่น การแนะนำ อบรมสั่งสอน และทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียน
4. กำหนดการปิดเปิดโรงเรียนไว้ล่วงหน้าตลอดปี โดยคำนึงถึงวันที่ต้องปิดตามประกาศของสำนักนายกรัฐมนตรี และวันหยุดตามประเพณีท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อจะได้เตรียมตารางสอนไว้ล่วงหน้า และวางแผนจัดกิจกรรมไว้ล่วงหน้าตลอดปี
5. กำหนดเวลาทำการสอนประจำว่าสัปดาห์หนึ่ง ๆ จะเรียนกี่คาบ เวลา และแต่ละวันของสัปดาห์ควรจะเรียนกี่คาบหรือกี่ชั่วโมง แต่ไม่ควรจะน้อยกว่าวันละ 15 คาบ
6. ครูควรจะได้ศึกษาหลักสูตร แผนการสอน คู่มือครู และสื่อการเรียนต่าง ๆ ให้เข้าใจแท้จริงก่อนทำการสอน
7. ทางโรงเรียนควรประชาสัมพันธ์ชี้แจงกับประชาชนให้เข้าใจแนวการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผลการศึกษาตามแนวของหลักสูตรใหม่อยู่เสมอ

3. วิธีสอนของครูและการเรียนของนักเรียน

ชาติชาตรี โยสีตา และ ภิญโญ สาร (อ้างถึงใน กัญญา เศษภักดิ์มัสกุล 2527:

4) ได้กล่าวถึงความสำคัญของครูว่า ครูเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการจัดการเรียนการสอน เพราะกระบวนการเรียนการสอนที่ครูใช้หล่อหลอมผู้เรียนโดยมุ่งหวังให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมไปทางใดนั้น จะเป็นไปได้หรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับว่าครูได้ใช้วิธีสอนอย่างไร ครูจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการกำหนดสภาพดีหรือไม่ดีของนักเรียน นักการศึกษาส่วนใหญ่เชื่อมั่นว่าเด็กจะเรียนได้ดีต้องมีครูดี

จากงานวิจัยของมัลลิกา นิตยาพร และคณะ (ม.ป.ป.:18) พบว่า สภาพการเรียนการสอนเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อคุณภาพการสอน เป็นองค์ประกอบที่น่าสนใจในแง่ที่ว่า อยู่ในอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบที่ทั้งครูและผู้บริหารสามารถจัดหรือปรับให้เหมาะสมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของสภาพการเรียนการสอนได้โดยไม่ต้องรอเงินงบประมาณ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการจัดบรรยากาศในชั้นเรียน กระบวนการดำเนินการสอน ตลอดจนความพร้อมของครู องค์ประกอบเหล่านี้มีความเหลื่อมล้ำกันในด้านคุณภาพของบุคลากรที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหาร ครู ฉะนั้นการกระตุ้นให้บุคคลเหล่านี้เห็นความสำคัญ และเกิดความรับผิดชอบในเรื่องการเรียนการสอน จะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนได้

สุจริต เพียรชอบ (2522:53-55) ได้จัดองค์ประกอบของการเรียนการสอนไว้

6 ข้อ ดังต่อไปนี้

1. การเตรียมการสอน ประกอบด้วย การทำบันทึกการสอน การนำหลักสูตรไปใช้ การใช้แผนการสอน คู่มือครู
2. การกำหนดวัตถุประสงค์ของการสอน ประกอบด้วย พฤติกรรมการเรียนรู้ หลักการเกี่ยวกับการพัฒนา และใช้วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม เทคนิคการประเมินผลผู้เรียน การเขียนข้อสอบจากวัตถุประสงค์
3. การเลือกวิธีการ และเทคนิคการสอน ประกอบด้วย วิธีสอน การนำเข้าสู่บทเรียน การตั้งคำถาม การเร้าความสนใจ
4. การผลิตและใช้สื่อการสอน ประกอบด้วย การเลือกใช้สื่อการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหา วิธีการเก็บรักษาสื่อการสอน การผลิตสื่อการสอนแบบง่าย ๆ
5. การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ประกอบด้วย การเลือกรูปแบบและวิธีการประเมินผล การสร้างและเลือกใช้เครื่องมือทดสอบชนิดต่าง ๆ การออกข้อสอบปรนัย และอัตนัย

6. การส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก ประกอบด้วย การสอนซ่อมเสริม การให้การปฐมนิเทศ การจัดมุมหนังสือ การใช้กิจกรรมเสริม

กระทรวงศึกษาธิการ (2520:4) ได้เสนอแนะกระบวนการเรียนการสอนสำหรับครูไว้ในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอน ตลอดจนเนื้อหาในแต่ละบทเรียน ควรให้ยึดหยุ่นตามเหตุการณ์ สภาพท้องถิ่น ความสนใจของผู้เรียน
2. ผู้สอนควรใช้วิธีสอนที่จะให้ผู้เรียนรู้ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ฝึกให้คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และรู้จักนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน
3. ผู้สอนควรคำนึงถึงการที่จะให้ผู้เรียนมีโอกาสเรียนทั้งภาควิชาการและภาคปฏิบัติ ซึ่งส่งผลส่งเสริมคุณลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล และให้ผู้เรียนอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข
4. การกำหนดช่วงเวลาเรียน สั้น ยาว ควรให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ลักษณะเนื้อหาและกิจกรรม

ส่วนบทบาทของครูใหญ่ด้านการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนนั้น กระทรวงศึกษาธิการ (เล่มเดียวกัน:174-183) สรุปไว้ดังนี้คือ

1. จัดให้ครูได้ศึกษาหลักสูตรและเอกสารหลักสูตร เพื่อเตรียมการสอนและจัดการเรียนการสอนได้อย่างถูกต้อง และสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น
2. สนับสนุนให้ครูใช้วิธีการสอนแบบต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับจุดประสงค์และลักษณะเนื้อหาวิชา ตลอดจนพัฒนาการของเด็ก
3. จัดโรงเรียนให้มีบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนการสอน และสร้างเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้นแก่นักเรียน
4. ส่งเสริมการผลิตและการใช้อุปกรณ์การสอน โดยพยายามให้มีการใช้วัสดุที่มีในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ให้มากที่สุด
5. สนับสนุนให้มีการสอนซ่อมเสริมเพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทางการเรียน
6. กระตุ้นให้ครูเอาใจใส่ต่อการสอน และดูแลให้มีการปรับปรุงการสอนของครูให้เป็นไปตามแนวทางที่หลักสูตรกำหนด
7. สนับสนุนให้ครูได้นำเทคนิควิธีการสอนใหม่ ๆ มาใช้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน
8. จัดให้มีการประชุมครูเพื่อวางแผนร่วมกันในการแก้ปัญหาและปรับปรุงการเรียนการสอน

9. ส่งเสริมให้ครูได้รับความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน เพื่อสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชั้นเรียน

10. พยายามจัดกิจกรรมอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน เพื่อให้ครูได้ใช้เวลาทำการสอนได้เต็มที่

4. การอบรมมนัสัย

ครูไทยในยุคปัจจุบัน ควรมีความรับผิดชอบอยู่ 2 ทางคือ ทางโลก และทางธรรม ทางโลกคือมีความรับผิดชอบในด้านการสอนเด็ก โดยการแสวงหาความรู้ในการจัดการเรียนการสอนให้ประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น ส่วนทางธรรมคือ ครูมีความรับผิดชอบในการอบรมสั่งสอนเด็กให้มีคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งครูจะต้องทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี ฝึกฝนให้มีความซื่อสัตย์ ยุติธรรม เมตตากรุณา รับผิดชอบต่อหน้าที่ ควบคุมอารมณ์ และถ่ายทอดสิ่งเหล่านี้แก่เยาวชนของชาติ ดังที่ สุมน อมรวิวัฒน์ (2527:61) ได้กล่าวถึงความรับผิดชอบร่วมกันของครูไทยไว้ว่า "ครูไทยจะต้องเป็นคนที่สามารถปลุกพลังความเข้มแข็ง ความสามารถและคุณงามความดี ให้เกิดขึ้นในตัวศิษย์ของเขา ซึ่งสอดคล้องกับ วิรัช บุษยกุล (2526:5) ที่ได้เสนอให้ครูยุคปัจจุบัน สอนศิษย์ปฏิบัติทางจริยธรรม โดยได้กล่าวว่า หากครูจะทำงานครูให้ได้ผลด้วยการสร้างเด็กเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมได้จริง ครูจะต้องเอาใจใส่เรื่องการอบรมความประพฤติ และกล่อมเกลานิษัยใจคอของลูกศิษย์ เพราะการอบรมทำให้เกิดความเจริญทางจิตใจ และกรมวิชาการ (2524:3-4) ได้กล่าวไว้ว่า การอบรมจริยธรรมของไทย จำแนกออกได้เป็น 3 ลักษณะคือ

1. การอบรมมนัสัยในครอบครัว
2. การศึกษาเล่าเรียนจริยศึกษาในโรงเรียน
3. การได้รับประสบการณ์จากสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนและนอกโรงเรียน

เอกวิทย์ ณ ถลาง (อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

ม.ป.ป.:60) ได้กล่าวไว้ในรายงานการวิจัยว่า การอบรมสั่งสอนให้เยาวชนประพฤติดี ประพฤติชอบเป็นเรื่องที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง และครูอาจารย์ ให้ความสำคัญใส่ใจจัดทำอยู่เสมอมาเป็นเวลานาน แต่จากสภาพปัจจุบันของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านความบีบคั้นของวิถีทางการดำรงชีวิต ตลอดจนสภาพวัยวุฒิของสิ่งแวดล้อมที่ชักนำไปให้บุคคลมีแนวโน้มที่จะประพฤติผิดกรอบของศีลธรรมและจริยธรรมง่ายขึ้น การเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างจริยธรรมให้ฝังลึกมั่นคงในบุคลิกภาพของเยาวชน เพื่อเป็นภูมิป้องกันที่แน่นหนาต่อสิ่งแวดล้อม จึงควรได้รับการศึกษาค้นคว้า เพื่อหาแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

สรุปได้ว่าหน้าที่ของครูนั้นไม่ใช่เพียงแต่การสอนหนังสือ แต่รวมถึงการสอนคนสอนให้ เขาพัฒนา เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ มีลักษณะที่สังคมไทยต้องการ เช่นมีสุขภาพกายและจิตที่สมบูรณ์ แข็งแรง มีทักษะในการทำงาน มีความนิยมทางคุณธรรมมากกว่าวัตถุธรรม มีความรู้ ความเข้าใจ พื้นฐานเกี่ยวกับเอกลักษณ์และวัฒนธรรมประเพณีของไทย ตลอดจนศาสนาพุทธ และหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน และสามารถประพฤติ ปฏิบัติได้อย่างจริงจัง

5. การวัดผลและประเมินผล

การวัดและประเมินผลการศึกษา เป็นกระบวนการต่อเนื่องของกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งมีความประสานสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ได้ เพราะเป็นกระบวนการที่จะทำให้ทราบว่า หลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนความพยายามต่าง ๆ ในอันที่จะส่งเสริมการเรียนการสอนให้ได้ผลสมความมุ่งหมายของหลักสูตรนี้ประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด

ในการจัดการเรียนการสอนหรือจัดการศึกษาระดับใด ๆ หลักสูตรต้องกำหนดเรื่องของการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนตามหลักสูตรไว้เสมอ แสดงให้เห็นว่าการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนเป็นสิ่งสำคัญของระบบการจัดการศึกษา ดังที่ ลิน คิวิสต์ (Lindquist 1961:4-12) ได้กล่าวถึง การวัดผลและการประเมินผลว่ามีความสำคัญต่อการจัดสถานการณการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับความต้องการและความสามารถของนักเรียนแต่ละคน วินิจฉัยปัญหาการเรียนของเด็ก และหาวิธีจูงใจในการจัดประสบการณ์ต่าง ๆ ในการเรียน สำคัญต่อการปรับปรุงประสบการณ์และเทคนิควิธีสอนของครู เป็นเครื่องมือในการแนะแนวและให้คำปรึกษา นอกจากนั้น การวัดผลและการประเมินผลยังเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา เพื่อดำเนินการให้บรรลุจุดประสงค์ที่วางไว้ ซึ่งสอดคล้องกับกรมวิชาการ (2526:ก) ซึ่งได้กล่าวถึงการวัดผล ประเมินผลการเรียนการสอนว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะช่วยย้ให้การเรียนรู้ของนักเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะผลจากการวัดเป็นข้อมูลที่ช่วยย้ให้ผู้สอนนำไปพิจารณาหาวิธีการแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง เมื่อผลของการวัดมีความสำคัญต่อคุณภาพด้านการเรียนรู้ของนักเรียนเช่นนี้ จึงถือว่าเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้ผลจากการวัดที่มีความถูกต้อง แม่นยำ และมีคุณภาพให้มากที่สุดเท่าที่จะสามารถจัดกระทำได้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป.:62) ได้กล่าวถึง การวัดผลและประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 ว่า กำหนดให้โรงเรียนเป็นผู้ประเมินผล 4 ขั้นตอนคือ

1. การประเมินผลก่อนเรียน เพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐาน และทักษะเบื้องต้นของนักเรียนก่อนที่ครูจะทำการสอน เพื่อครูจะได้้นำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนแก่ผู้เรียน

2. การประเมินผลระหว่างเรียน เป็นการประเมินผลในลักษณะสอนไป สอบไป เพื่อดูว่านักเรียนมีความรู้ ความสามารถและพฤติกรรมตามที่กำหนดไว้ในแผนการสอนและจุดมุ่งหมายของหลักสูตรหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงการเรียนการสอน การวัดผลและการประเมินผลต้องกระทำให้ครอบคลุมพฤติกรรมของเด็กทั้งด้านพุทธิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย ผู้สอนต้องเลือกใช้วิธีการและเครื่องมือในการวัดที่เหมาะสมหลาย ๆ วิธี เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การตรวจผลงาน และทดสอบ เป็นต้น

3. การประเมินผลปลายภาคเรียน เป็นการประเมินผลเพื่อตรวจสอบคุณภาพการสอนของครูและความก้าวหน้าในการเรียนของนักเรียน และเพื่อเป็นการสรุปผลการเรียนแต่ละภาคเรียน รายงานให้ผู้ปกครองนักเรียนทราบ

4. การประเมินผลเพื่อตัดสินผลการเรียน เป็นการประเมินผลเพื่อจะพิจารณาเลื่อนชั้นเด็กนักเรียน และการจบชั้นประโยคประถมศึกษา คือชั้น ป.6 ซึ่งตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการประเมินผลการเรียน ตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 กำหนดเกณฑ์ในการตัดสินไว้ดังนี้

1. ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1, 3 และ 5 มีเกณฑ์ตัดสิน 2 เกณฑ์ คือ
มีเวลาเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของเวลาเรียนทั้งหมด
ผ่านจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในสมุดประจำชั้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 ของจำนวนจุดประสงค์ในแต่ละกลุ่มประสบการณ์

2. ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2, 4 และ 6 มีเกณฑ์ตัดสินคือ
มีเวลาเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของเวลาเรียนทั้งหมด
ผ่านจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในสมุดประจำชั้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 ของจำนวนจุดประสงค์ในแต่ละกลุ่มประสบการณ์

ผ่านการสอบปลายปีได้ระดับผลการเรียนแต่ละกลุ่มประสบการณ์ตั้งแต่ 1 ขึ้นไป

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า การวัดผลและประเมินผลการศึกษาจะบรรลุผลหรือไม่เพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับผู้ทำหน้าที่วัดประเมิน หรือครูผู้สอนว่ามีความรู้ความเข้าใจในเรื่อง

การวัด และประเมินผลมาน้อยเพียงใด ซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงของผู้บริหารการศึกษาจะต้องส่งเสริมให้ครู ได้มีความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องการวัด และประเมินผล ตลอดจนตัวผู้บริหารเองก็ต้องศึกษาหาความรู้ในเรื่องนี้อยู่เสมอเพื่อให้สามารถบริหารงานวิชาการ เรื่องที่เกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลได้อย่างถูกต้องเหมาะสม จนทำให้ทราบถึงผลการปฏิบัติงานด้านการเรียนการสอนว่าบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่

สรุปได้ว่าการวัดผลและการประเมินผลเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษา เพราะสิ่งที่ได้จากการวัดผล ประเมินผลเป็นตัวบ่งชี้ถึงคุณภาพของครูและนักเรียน ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่การปรับปรุงการเรียนการสอน การแนะแนว สื่อการเรียน ตลอดจนระบบบริหารของผู้บริหารในโรงเรียนประถมศึกษา

6. บริการที่สนับสนุน พัฒนาการของนักเรียน

โรงเรียนประถมศึกษานั้นมิได้จัดตั้งขึ้นเพื่อสอนหนังสือแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังมีหน้าที่ที่จะจัดสิ่งแวดล้อม บรรยากาศ และกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาทุกด้านของเด็ก ดังนั้นโรงเรียนประถมศึกษาจำเป็นจะต้องคำนึงถึงการจัดบริการและโครงการต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างคุณสมบัติ และเพิ่มคุณภาพชีวิตแก่นักเรียนมากยิ่งขึ้น (สุนทร อมรวิวัฒน์ 2524:9)

จากผลการวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2527:90) พบว่าการให้บริการของโรงเรียน เป็นการดึงดูดความสนใจของผู้ปกครองที่จะให้นักเรียนเข้าเรียนในหมู่บ้าน หรือตำบลของตนเอง ไม่ไปเรียนในโรงเรียนที่ไกลซึ่งจะเป็นการสิ้นเปลือง เกิดความไม่สะดวกและปลอดภัย โรงเรียนประถมศึกษาในปัจจุบันจึงเกิดการตื่นตัวที่จะปรับปรุงและพัฒนาโรงเรียนในทุกด้าน ให้บริการในทุก ๆ ทางที่จะรักษาจำนวนนักเรียนมิให้ลดน้อยลง

ธีระวัลย์ สวรรยาธิปิติ (2525:47) สาทร่าย แดงนาวา (2527:4) ได้กล่าวถึงการจัดบริการต่าง ๆ ขึ้นในโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2527:90) ที่ว่าบริการในโรงเรียนประถมศึกษาได้แก่ บริการห้องสมุด โรงเรียน บริการด้านสุขอนามัยโรงเรียน บริการสอนซ่อมเสริม บริการจัดอาหารกลางวันและโภชนาการ บริการแนะแนวและบริการให้ความปลอดภัยแก่นักเรียน

1. บริการห้องสมุดโรงเรียน

ห้องสมุดเป็นแหล่งสำคัญที่จะช่วยเสริม เพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ และแผ่ขยายประสบการณ์ให้แก่เยาวชนของชาติ เพราะห้องสมุดเปรียบได้กับธนาคารความรู้ เป็น

แหล่งรวมสรรพศาสตร์วิทยาการต่าง ๆ ที่ควรแก่การเรียนรู้ (สมหมาย วงศ์วิทยาภูล 2522: 24) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของประภาวดี โลวิสัยพันธ์ (2525:43) ที่เสนอแนะว่าโรงเรียนประถมศึกษาควรจัดบริการห้องสมุด เพื่อให้นักเรียนจะได้ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง มีความรอบรู้เชิงวิชาการ ตลอดจนทราบข่าวเหตุการณ์ และสิ่งแวดลอมในปัจจุบัน

2. บริการด้านสุขอนามัยโรงเรียน

สุมิตร คุณานุกร และคณะ (2519:87) ให้ความหมายของบริการสุขอนามัยโรงเรียนไว้ว่า บริการด้านสุขอนามัยก็คือ การช่วยเหลือส่งเสริม การดำรงไว้ซึ่งสภาพทางกาย และทางจิต เพื่อการปรับปรุงให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี มีความมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านของเด็ก ให้เด็กสนใจต่อการอนามัยของตนให้มากขึ้น ช่วยให้ผู้ปกครองและโรงเรียน เข้าใจเรื่องสุขอนามัย และความต้องการของเด็ก ดังที่ อัญชลี แจ่มเจริญ (2520:3) ได้กล่าวไว้ว่า ประชากรที่มีคุณภาพดีย่อมเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ ผู้ที่มีสุขภาพดีย่อมจะเรียนได้ดี รู้จักวิธีที่จะปฏิบัติตนให้มีสุขภาพสมบูรณ์ นักเรียนควรจะได้รับ การอบรมและปลูกฝัง เจตคติที่ดีต่อสุขภาพอนามัยมาแต่เด็ก ๆ ดังนั้นโรงเรียนจึงมีบทบาทสำคัญมากในการที่จะทำให้นักเรียนตระหนักใน ความสำคัญของสุขภาพอนามัย

3. บริการสอนซ่อมเสริม

ประคอง สุทธสาร (2524:186) ได้ให้ความหมายของการสอนซ่อมเสริมไว้ว่า การสอนซ่อมเสริมคือการสอนเพื่อซ่อมส่วนที่เด็กยังบกพร่อง และเสริมในสิ่งที่เราปรารถนา ให้เด็กเจริญก้าวหน้าในทางที่ดี ให้เขาเหล่านั้นประสบความสำเร็จในการเรียนด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่งที่เหมาะสมกับเด็กแต่ละคน ซึ่งการสอนซ่อมเสริมนี้อาจเป็นหน้าที่ของครูโดยเฉพาะ และครูควรคำนึงถึงหลักต่อไปนี้เมื่อจัดบริการสอนซ่อมเสริมแก่เด็ก

- 1) ครูต้องทราบถึงจุดเด่น และจุดด้อยในการรับรู้ของเด็ก
- 2) เวลาที่ใช้สอนซ่อมเสริมแต่ละครั้ง ไม่ควรนานเกินไป
- 3) ใช้วิธีเสริมพลังเพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นในตัวเด็ก ให้เขาได้รับผล

สำเร็จในการเรียน

- 4) ควรใช้วิธีการสอนใหม่ ๆ ไม่ซ้ำกับวิธีเดิมที่เด็กล้มเหลว
- 5) วางแผนการสอนให้เหมาะสมกับเด็ก
- 6) ติดตามผลการพัฒนาของเด็กอย่างใกล้ชิด
- 7) ครูที่สอนซ่อมเสริม ควรมีความรัก ความเมตตา เข้าใจเด็ก รู้จักนำ

ความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาเด็กมาใช้แก้ปัญหา

4. บริการอาหารกลางวัน

อาหารมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อมนุษย์ โดยเฉพาะนักเรียนในวัยประถมศึกษา ซึ่งเป็นวัยกำลังเจริญเติบโตทุกส่วนของร่างกาย ช่วยให้มีแรงทำงาน สามารถศึกษาหาความรู้ได้ แต่ถ้านักเรียนขาดอาหารจะเป็นผลเสียต่อการเจริญเติบโตทั้งทางร่างกาย จิตใจ และทางการศึกษาด้วย จึงควรที่จะจัดบริการอาหารกลางวันช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนเป็นอย่างยิ่ง (จรรยา สัตยาภรณ์ 2526:1-3)

พาส์ หันมาคินท์ (อ้างถึงใน อีระวัลย์ สวรรยาธิปติ 2525:53) ได้กล่าวถึงบริการอาหารกลางวันว่า เป็นสิ่งที่โรงเรียนควรจัดเพื่อบริการ โรงเรียนอาจจะจัดเองหรือให้กลุ่มบุคคลอื่นจัด แต่ต้องอยู่ในความดูแลของคณะกรรมการอาหารและโภชนาการของโรงเรียน โดยโรงเรียนต้องจัดโรงอาหารที่มีวัสดุ อุปกรณ์เพื่ออำนวยความสะดวกอย่างครบครันและพอเพียง เพื่อให้นักเรียนและครูรับประทานพร้อมกัน ซึ่งในการจัดบริการอาหารกลางวันนั้น สมิตร์ คุณานุกร และคณะ (2519:89) กล่าวว่า โรงเรียนควรมีหลักดังต่อไปนี้

- 1) จัดอาหารที่มีคุณภาพดี ในราคาประหยัด
- 2) จัดตั้งคณะกรรมการอาหารและโภชนาการในโรงเรียน
- 3) คำนึงถึงความสะดวกของนักเรียน ครู และบุคลากรอื่น ๆ
- 4) การฝึกประสบการณ์ต่าง ๆ ให้แก่นักเรียน เช่น การรับประทานอาหาร

ร่วมกัน

- 5) ควรจัดการประเมินผล การให้บริการจากผู้รับบริการอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

5. บริการด้านการแนะแนว

การแนะแนว คือ บริการอย่างหนึ่งที่ช่วยให้คนรู้จัก เข้าใจตนเอง และสิ่งแวดล้อมเพื่อช่วยตนเอง และพัฒนาอย่างเหมาะสม ซึ่งจากผลการวิจัยของ ไกร ไทยกล้า (2524:30) และ สวัสดิ์ สุวรรณอักษร (อ้างถึงใน สาทร่าย แดงนาวา 2527:4) ได้กล่าวถึงบริการแนะแนวไว้สอดคล้องกันว่าบริการแนะแนวเป็นบริการที่มีประโยชน์ ซึ่งได้แก่กรรมวิธีและกระบวนการต่าง ๆ ที่ช่วยให้คนได้ประสบความสำเร็จในการศึกษา ได้พัฒนาคนในด้านการศึกษาเล่าเรียน ให้เรียนได้ดีขึ้น รู้จักฝึกนิสัยในการเรียน รู้จักปรับตัว มองเห็นแนวทาง และวิธีการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง รู้จักเลือกแนวทางศึกษาต่อและการประกอบอาชีพ รู้จักประมาณความสามารถของตน รู้จักใช้เวลา บุคคล สถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเล่าเรียน จัดให้ผู้เรียนได้เรียนตามระดับความสามารถหรือพอเหมาะกับกำลังสติปัญญา และจัดโอกาสส่งเสริมเด็กเก่งเป็นพิเศษ เป็นต้น

สุมิตร คุณานุกร (2519:89) ได้สรุปความมุ่งหมายของการแนะแนวได้ดังนี้

- 1) เพื่อส่งเสริมพัฒนาการของนักเรียนในทุก ๆ ด้าน
- 2) เพื่อป้องกัน แก้ไข ปรับปรุง ปัญหาต่าง ๆ ของนักเรียน
- 3) เพื่อสนองความต้องการ ความสนใจ และความสามารถของนักเรียน
- 4) เพื่อเป็นการสำรวจความสามารถ ตลอดจนการใช้ความสามารถอย่างเต็มที่
- 5) เพื่อให้ นักเรียนสามารถช่วยเหลือตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาของ วรรณาทองนุ้ย (อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการ
การประถมศึกษาแห่งชาติ ม.ป.ป.:68) พบว่า นักเรียนมีปัญหาการแนะแนวระดับประถมศึกษา
อยู่ 6 ด้าน ซึ่งเรียงลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้คือ ด้านสังคม ด้านความต้องการ
ได้รับการยอมรับจากผู้อื่น ด้านสุขภาพ อนามัย ด้านการเรียนและความสามารถทางสติปัญญา ด้าน
บุคลิกภาพ และด้านครอบครัว

ในปัญหา 6 ด้านนี้ ผู้วิจัยได้เสนอกิจกรรมที่สำคัญที่สุด 3 ข้อแรกที่เด็กต้อง
การความช่วยเหลือคือ

- 1) ต้องการครูที่คอยช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแนะนำเรื่องการเรียน
- 2) ต้องการให้ครูพุดจาและปฏิบัติต่อเด็กนักเรียนด้วยความสุภาพและจริงใจ
- 3) ต้องการคำแนะนำเกี่ยวกับการคบเพื่อน

ขณะนี้ งานแนะแนวในระดับประถมศึกษายังมีน้อยมาก และอาจเป็นสาเหตุ
หนึ่งของปัญหาการเรียนการสอนและคุณภาพการศึกษาในปัจจุบัน ดังนั้นโรงเรียนประถมศึกษาจึงน่าจะ
จะให้ความสำคัญแก่งานแนะแนวด้วย

6. บริการให้ความปลอดภัยแก่นักเรียน

โรงเรียนมีหน้าที่จะต้องรักษาความปลอดภัยให้แก่ นักเรียน ตลอดเวลาที่
นักเรียนอยู่ในโรงเรียนโดยมีมาตรการต่าง ๆ เพื่อความปลอดภัยแก่นักเรียน อันเป็นความรับผิดชอบ
ทั้งในด้านกฎหมาย และศีลธรรม (พรทิพย์ รัตนวิเชียร 2521:44)

พนัส หันนาคินทร์ (อ้างถึงใน ธีระวัลย์ สวรรยาธิปติ 2525:56) ได้กล่าว
ถึงวิธีการให้บริการรักษาความปลอดภัยในโรงเรียนไว้ดังนี้คือ

- 1) ให้ความรู้เกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัย
- 2) พยายามป้องกันหรือขจัดสิ่งทีอาจเป็นภัยแก่นักเรียน
- 3) การป้องกันเพลิงไหม้
- 4) การป้องกันอุบัติเหตุจากการขนส่งและการจราจร

สรุปว่าโรงเรียนมีหน้าที่ที่จะต้องจัดบริการต่าง ๆ เพื่อให้การศึกษาเล่าเรียนของนักเรียนเป็นไปด้วยความสะดวกและได้ผลดี บริการที่จัดนอกจากจะเป็นไปเพื่อการช่วยเหลือนักเรียนให้ได้รับประโยชน์จากการศึกษาในโรงเรียนอย่างเต็มที่แล้ว ยังเป็นการเสริมสร้างพัฒนาการทุกด้านของเด็กอันได้แก่ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคมอีกด้วย

7. การบริหารงานทางวิชาการและการบริหารโครงการ

อภิธรรม ๗ นคร (2517:43) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการบริหารงานวิชาการว่ามีความสำคัญมากที่สุด ทั้งที่ สุวพิศ ทกสุวรรณ (2527:14) กล่าวไว้ว่างานวิชาการเป็นงานที่มีความสำคัญมากที่สุด เพราะวิชาการจะช่วยพัฒนาสติปัญญา ความนึกคิดของผู้เรียน เพื่อเป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตของตน ซึ่งตรงกับคำกล่าวของ มิลเลอร์ (Miller 1965:175) และ พันธ์ หันมาคินทร์ (2513:225) ที่กล่าวถึงการบริหารงานวิชาการว่าเป็นหัวใจสำคัญของโรงเรียน และที่สำคัญที่สุด ได้แก่การจัดโปรแกรมการสอน และปฏิบัติตามโปรแกรมการสอน

บันลือ พฤษะวัน (2519:155-156) ได้จำแนกงานวิชาการในโรงเรียนไว้ดังนี้

1) งานเกี่ยวกับการเรียนการสอนโดยตรง ได้แก่ การรับเด็กเข้าเรียน การจัดครูเข้าประจำชั้น และประจำวิชา การจัดทำตารางสอน การเตรียมงานก่อนเปิดเรียน การจัดบริการห้องสมุด หนังสืออ้างอิง จัดหาวัสดุอุปกรณ์ และเอกสารหลักสูตรให้พร้อม รวมทั้งการจัดทำโครงการวัดผลการศึกษาตลอดปี

2) การจัดบริการอื่นที่เสริมการเรียนการสอน ได้แก่ การจัดบริการแนะแนว การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของหมวดวิชา การจัดกิจกรรมลูกเสือ การจัดกิจกรรมยุวกาชาด การจัดกิจกรรมส่งเสริมประเพณี วัฒนธรรม และการกีฬา เป็นต้น

3) งานเกี่ยวกับบุคลากร ได้แก่ การจัดสายงานตามหมวดหมู่ และความถนัดของครู เช่น ครูหัวหน้าหมวดวิชา ครูธุรการ ครูฝ่ายปกครอง ครูประจำชั้น เป็นต้น

เอกชัย กิสุขพันธ์ (2527:151) ได้กล่าวว่า งานวิชาการของโรงเรียนเป็นงานที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้คือ

- 1) หลักสูตร
- 2) การจัดการเรียนการสอน
- 3) การบริหารบุคลากรทางวิชาการ

- 4) การนิเทศการศึกษา
- 5) การบริหารสื่อการเรียน
- 6) กิจกรรมอื่น ๆ ที่เสริมการเรียนการสอน

สุวพิศ หกสุวรรณ (2527:16) ได้กล่าวถึงงานที่เกี่ยวข้องกับงานวิชาการที่สำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับ ภาณุ โสธร (2523:436) ดังนี้คือ

- 1) งานด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ เอกสารต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบในการสอนวิชาต่าง ๆ
- 2) งานด้านปรับปรุงการเรียนการสอน ได้แก่ การจัดแบ่งกลุ่มนักเรียน การจัดทำตารางสอน การกำหนดแบบเรียน การใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา เป็นต้น
- 3) งานด้านการวัดผลและประเมินผล ได้แก่ การประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนและการประเมินผลเพื่อตัดสินผลการเรียน

จากผลงานวิจัยของเชาว์เลิศ ขวัญเมือง (2527:71-72) ได้พบว่า ผู้บริหารในปัจจุบันได้บริหารงานในโรงเรียนตามหลักการประชาธิปไตย โดยให้ผู้ร่วมงานได้มีส่วนร่วมในการกำหนดหลักการ นโยบาย และเป้าหมายในการดำเนินงาน และผู้บริหารดำเนินงานตามหลักการที่ได้กำหนดร่วมกัน โดยไม่ยึดตัวเองเป็นใหญ่ ยอมรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ร่วมงานมาประกอบการตัดสินใจ ทำให้ผู้ร่วมงานมีความรู้สึกว่ามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และความสำเร็จของงาน ได้รับการยอมรับนับถือในการทำงาน จึงพร้อมที่จะให้ความร่วมมือและทำงานอย่างเต็มความสามารถ ผลงานย่อมดำเนินไปด้วยความก้าวหน้า นับเป็นเรื่องที่น่ายินดีที่ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาได้นำหลักการบริหารงานแบบประชาธิปไตยมาใช้ในการบริหารงานวิชาการ และบริหารโครงการในโรงเรียนมากขึ้น

สรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการ เป็นการบริหารกิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงการเรียนการสอนให้ได้ผลดี และมีประสิทธิภาพมากที่สุดและงานวิชาการเป็นงานที่สำคัญที่สุด เพราะหน้าที่หลักของโรงเรียนคือทำให้ความรู้ทางวิชาการแก่นักเรียน ผู้บริหารมีหน้าที่เป็นผู้นำทางวิชาการ โดยการทำงานร่วมกับครู กระตุ้นเตือนครู ให้คำแนะนำ และประสานงานให้ครูทุกคนทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพในด้านการสอน

8. การนิเทศการศึกษา

นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาแตกต่างกัน

ออกไปดังนี้คือ

แฮร์ริส (Harris 1975:10-11) มีความเห็นว่า การนิเทศการศึกษาคือ สิ่งที่บุคลากรในโรงเรียนกระทำกับบุคคลและสิ่งของเพื่อจุดมุ่งหมายในการคงไว้หรือเปลี่ยนแปลง การดำเนินงานของโรงเรียนให้เป็นไปในแนวทางที่ส่งอิทธิพลให้บรรลุจุดมุ่งหมายหลักของการสอน ของโรงเรียน นั่นคือ การนิเทศการศึกษานั้นมุ่งให้เกิดผลต่อผู้เรียนโดยผ่านบุคคลและวัสดุ

สุพิชญา อีระกุล กาญจนาศรีภาพสินธุ์ และ วิจิตร วรุฒบางกูร (2524:1) และ ไวล์ และ โลเวลล์ (Wiles and Lovell 1975:5) ได้ให้ความหมายไว้สอดคล้องกันว่า การนิเทศการศึกษาเป็นกิจกรรมที่จะทำให้เกิดการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนของครู โดย การทำงานร่วมกันของบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อกระตุ้นความเจริญก้าวหน้าของครู และให้ ความช่วยเหลือแก่ครูในการพัฒนาการเรียนการสอนไปในแนวทางที่ดีขึ้น

ความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา

Brigg and Justman (อ้างถึงใน วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ 2524:5-7) ได้สรุปความ มุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ 4 ข้อคือ

1. การส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าทางอาชีพ (Professional Leadership)
2. การส่งเสริมความเจริญงอกงามของครู (Aid Teacher's Growth)
3. การส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างครูกับชุมชน

(Guiding Staff and Community Relation)

สำหรับหลักในการนิเทศการศึกษานั้น อาย และ เนทเซอร์ (Eye and Netzer 1971:52) กล่าวว่าบุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับ การนิเทศการศึกษาจะต้องยึดหลัก 3 ประการคือ เคารพในความคิดเห็นของกันและกัน ต้องเข้าใจหน้าที่ของแต่ละบุคคลอย่างแน่ชัด การมอบหน้าที่ หรือแบ่งงานให้แก่บุคคลอื่นจะต้องคำนึงถึงความพอใจของแต่ละบุคคล นอกจากนี้ อาดัมส์ และ ดีคกี (Adams and Dicky 1953:22-23) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับหลักสำคัญของการนิเทศ การศึกษาไว้ดังนี้

1. จะต้องช่วยให้ครูเป็นผู้รู้จักคิดค้นหาวิธีการทำงานด้วยตนเอง มีความสามารถ ในการตัดสินใจปัญหาของตนเองได้
2. จะต้องช่วยครูให้รู้จักแยกแยะและวิเคราะห์ปัญหาของตนเอง
3. จะต้องช่วยให้ครูรู้สึกมั่นคง และมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง ที่จะปฏิบัติงาน และแก้ไขอุปสรรคต่าง ๆ ได้
4. จะต้องช่วยให้ครูมีความคุ้นเคยกับแหล่งวิทยาการและสามารถนำไปใช้ในการ เรียนการสอนได้

5. จะต้องช่วยเผยแพร่ให้ชุมชนทราบถึงแผนการศึกษาของโรงเรียน เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมและสนับสนุนการศึกษา

6. จะต้องช่วยให้ครูเข้าใจถึงปรัชญาการศึกษาที่ถูกต้อง

จากวัตถุประสงค์และหลักการนิเทศการศึกษาดังกล่าว จะเห็นว่าการนิเทศการศึกษานั้นเป็นลักษณะของการเป็นผู้นำทางวิชาการอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารการศึกษา ครูใหญ่ในฐานะผู้นำทางวิชาการของโรงเรียนจึงควรสามารถทำหน้าที่ค้ำจุนการนิเทศการศึกษาได้เป็นอย่างดี และควรให้ความสนใจปฏิบัติงานด้านนี้อยู่เป็นประจำ (สุวิศ หกสุวรรณ 2527:66)

วิเชียร ประราม (2528:25) ได้กล่าวถึงงานนิเทศที่เกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอนในโรงเรียน ซึ่งกำหนดได้ 3 ประการคือ

1. การพัฒนาการสอน เป็นการนิเทศเพื่อมุ่งให้ครูปรับปรุงการสอนโดยใช้วิธีการที่มีประสิทธิภาพตามแนวทางวิชาชีพครู
2. การพัฒนาหลักสูตร เป็นการนิเทศเพื่อมุ่งส่งเสริมให้การจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์ในหลักสูตร สอดคล้องและตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และประเทศชาติ
3. การพัฒนาส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน เช่น สภาพแวดล้อม การบริหาร วัสดุ อุปกรณ์ เป็นต้น

เทคนิคการนิเทศการศึกษาของผู้บริหารและผู้ที่ทำหน้าที่นิเทศในโรงเรียน

ผู้บริหารและผู้ที่ทำหน้าที่นิเทศการศึกษาในโรงเรียนมีหน้าที่หลักค้ำจุน กระตุ้นและชักจูงให้บุคลากรต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งครู ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงต่อตัวเด็ก และการให้การสอนแก่เด็กได้พัฒนา เพิ่มพูนความรู้ ความชำนาญ และความสามารถ เพื่อให้งานมีประสิทธิภาพสูงขึ้น ดังนั้นผู้บริหารและผู้ที่ทำหน้าที่นิเทศในโรงเรียนจึงควรมีเทคนิคในการนิเทศการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ซึ่ง วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2524:69-70) ได้กล่าวถึงเทคนิคการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

1. การให้ความรู้ ได้แก่ การให้คำแนะนำ การประชุมปรึกษาหารือ การจัดอบรม การปฐมนิเทศ การเชิญวิทยากรมาบรรยาย
2. การทำให้รู้หรือการสาธิต ซึ่งผู้นิเทศอาจจะลงมือทำเอง หรือหาผู้อื่นมาทำการสาธิตให้ดู

3. การพาไปปฏิบัติงาน เป็นการพาไปปฏิบัติงานในโรงเรียนตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น หรือปฏิบัติงานในสถานที่ราชการอื่น ๆ องค์การเอกชน ซึ่งมีกิจกรรมที่จะส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ และเห็นแนวทางในการปฏิบัติที่กว้างขึ้น
4. การประสานงานให้ร่วมมือกันทำงาน โดยผู้นิเทศเป็นศูนย์กลางในการประสานงาน และขอความร่วมมือกับหน่วยงาน บุคคลต่าง ๆ ให้ร่วมมือกันตามความรู้ความสามารถและความถนัด
5. การบริการทางด้านวิชาการ เป็นการจัดบริการด้านวัสดุอุปกรณ์ และแหล่งวิชาที่จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน โดยอาจจัดในรูปแบบศูนย์วิชาการ
6. การประเมินผลและวิจัย เป็นการใช่วิธีการเพื่อที่จะทำให้ทราบข้อบกพร่อง และแสวงหาวิธีการใหม่ ๆ มาปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น
7. การจัดกิจกรรมกระตุ้นให้ปฏิบัติงานเข้มแข็งขึ้น อาจทำได้โดยการจัดประกวดผลการเรียน การผลิตอุปกรณ์ หรือการจัดนิทรรศการแสดงผลงาน การให้รางวัลผู้ที่ปฏิบัติงานได้ดีเด่น เป็นต้น
8. การให้ไปฝึกงาน ได้แก่ การส่งครูไปฝึกวิชาชีพ หรือเทคนิคการสอนใหม่ ๆ ในศูนย์หรือสถานศึกษาที่จัดบริการด้านนี้
9. การทำให้เกิดความเข้าใจกัน ได้แก่ การจัดบรรยายภาคที่ตีในการทำงาน การจัดสัมมนาการร่วมกัน การประชุม การประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

สรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษาเป็นงานที่สำคัญมาก เพราะเป้าหมายของการนิเทศ การศึกษาก็เพื่อส่งเสริมการทำงานในหน้าที่ของครูให้ดีขึ้น อันจะส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพการเรียน การสอนของโรงเรียน และผู้ที่จะทำหน้าที่นิเทศการศึกษาในโรงเรียนได้ดีที่สุดคือครูใหญ่ เพราะ เป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดครูและนักเรียนมากที่สุด เป็นผู้รู้ปัญหาและสภาพแวดล้อมของโรงเรียน การที่ครู ใหญ่จะสามารถทำหน้าที่นิเทศการศึกษาในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ครูใหญ่จะต้องมี ความรู้ ความเข้าใจในความหมาย วัตถุประสงค์ หลักการ ทักษะ ตลอดจนมีเทคนิควิธีการนิเทศ การศึกษา รวมทั้งต้องมีการวางแผนการปฏิบัติงานด้านนิเทศการศึกษา โดยจัดทำเป็นโครงการ ดำเนินการไว้ล่วงหน้าตลอดทั้งปี

9. การพัฒนาบุคลากร

ครูนั้นเป็นบุคลากรทางการศึกษาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และยกระดับการศึกษา ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารจะต้องวางโครงการ เพื่อพัฒนาครูที่อยู่ใน ความรับผิดชอบของตนให้เป็นครูที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานได้แก่ การส่งเสริม

ให้ครูได้รับการอบรมและศึกษาต่อ ซึ่งตรงกับผลงานวิจัยของ เชาร์เล็ค ขวัญเมือง (2527:71) ที่กล่าวว่า ผู้บริหารควรสนับสนุนให้ครูศึกษาต่อตามความเหมาะสม โดยคำนึงถึงประสิทธิภาพในการทำงานที่จะเพิ่มขึ้นและความเหมาะสมในด้านต่าง ๆ โดยส่งเสริมให้เรียนภายในเวลา หรือฝึกอบรมด้วยวิธีอื่น ๆ แทน โครงการฝึกอบรมนั้นควรวางแผนด้วยความรอบคอบเพื่อให้เกิดคุณค่าตรงกับความสนใจและความต้องการของครูอย่างแท้จริง

บุญชม ไชยโกษี (อ้างถึงใน อุคม นวลดี 2524:16) ได้กล่าวถึงวิธีการส่งเสริมความรู้ ความสามารถของครูในโรงเรียนไว้ว่าเป็นเรื่องที่เกิดความงอกงามและพัฒนาการทางวิชาการ ซึ่งอาจแบ่งกิจกรรมออกเป็น 10 ประการคือ

1. การจัดปฐมนิเทศครูใหญ่
2. การช่วยให้ครูมีโอกาสในการลาศึกษาต่อ
3. การจัดให้มีการอบรมครู
4. การจัดให้มีการพบปะกับผู้เชี่ยวชาญทางวิชาการ
5. การจัดให้มีการบรรยาย หรือสัมมนาทางวิชาการ
6. การจัดให้ครูเยี่ยมเยียนกัน เพื่อได้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์
7. การจัดให้มีการสาธิตการสอน และสังเกตการสอนของผู้เชี่ยวชาญ
8. การจัดให้ห้องสมุดเคลื่อนที่สำหรับครู
9. การส่งเสริมให้ครูเขียนบทความ แต่งคำราหรือหนังสือประกอบการสอน
10. ส่งเสริมให้ครูทดลอง วิจัย เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน

นอกจากนี้ ไวลส์ และ โลเวลล์ (Wiles and Lovell 1972:375) กล่าวว่า การพัฒนาความรู้ ความสามารถของครูและบุคลากรทางการศึกษา สามารถกระทำได้ด้วยกิจกรรมดังต่อไปนี้

1. การจัดวิชาให้เรียน
2. การประชุมเชิงปฏิบัติการ
3. การประชุมปรึกษาหารือ
4. การจัดกลุ่มเพื่อศึกษาเรื่องที่สนใจร่วมกัน
5. การเยี่ยมเยียนกันระหว่างสถาบันการศึกษา
6. การบรรยาย
7. การจัดให้มีวันพัฒนาบุคลากร

สรุปได้ว่าผู้บริหารควรให้ความสนใจในการพัฒนาบุคลากรในโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาสมรรถภาพด้านการสอนของครูให้สอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะครูเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี และทำให้แผนการศึกษาแห่งชาติ ดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ อันเป็นผลต่อการพัฒนากำลังคนในชาติให้เป็นพลเมืองดี มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

องค์ประกอบของคุณภาพการเรียนการสอน

1. คุณภาพของนักเรียน

1.1 ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเป็นตัวแปรสำคัญที่ช่วยกำหนดมาตรฐานของโรงเรียน จากผลการวิจัยของ สุวธมา สุวรรณเชตนิคม (2528:8) พบว่า องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นมี 3 ด้านคือ

- 1) ด้านคุณลักษณะของนักเรียน ได้แก่ การเคยเรียนชั้นอนุบาลหรือเด็กเล็ก การเคยเรียนซ้ำชั้น การขาดเรียน อายุของนักเรียน
- 2) ด้านคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียน ได้แก่ ขนาดของโรงเรียน ประเภทของโรงเรียน อัตราส่วนนักเรียนต่อครู และความเห็นของครูต่อความสามารถของนักเรียน
- 3) ด้านภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ ที่ตั้งของบ้านในชนบท การคูโทรทัศน์ อาชีพของบิดา ภาษาที่ใช้ในบ้าน การอ่านหนังสือพิมพ์ เป็นต้น และจากการวิจัยในโครงการประเมินประสิทธิภาพการประถมศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (อ้างถึงใน สุวธมา สุวรรณเชตนิคม 2528:8) พบว่าตัวแปรที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนประถมศึกษา ได้แก่ ภูมิหลังทางเศรษฐกิจ และสังคมของนักเรียน การศึกษาก่อนวัยเรียน ประเภทของโรงเรียน ขนาดของโรงเรียน ทัศนคติของชุมชนที่มีต่อโรงเรียน และความพร้อมของนักเรียน กับทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อโรงเรียน ส่วนตัวแปรที่มีผลกระทบโดยอ้อมได้แก่ อำเภที่โรงเรียนตั้งอยู่และภาคภูมิศาสตร์ ดังเช่นผลการวิจัยเรื่อง การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2523 ให้พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนประถมศึกษายังมีความแตกต่างกันอยู่ตามสภาพภูมิศาสตร์ นักเรียนในกรุงเทพฯ ภาคกลาง ภาคใต้ ได้คะแนนผลสัมฤทธิ์รายวิชา และคะแนนรวมเกินครึ่งและสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ ส่วนนักเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือได้คะแนนไม่ถึงครึ่ง และต่ำกว่าค่าเฉลี่ย และจากรายงานการประเมินความก้าวหน้าผลสัมฤทธิ์ในวิชาภาษาไทย และคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2524 ได้พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการ

เรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในวิชาคณิตศาสตร์และภาษาไทยส่วนใหญ่ในทุกเขตการศึกษา มีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าครึ่งหนึ่งของคะแนนเต็ม และคะแนนเฉลี่ยรวมของประเทศในทุก ๆ ด้านต่ำกว่าครึ่งหนึ่งของคะแนนเต็ม (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2527:87)

นอกจากนี้ สงวน ฉัตรช่าง (2520:บทคัดย่อ) ได้พบว่าวุฒิครู ประสบการณ์การสอน การฝึกอบรมเพิ่มเติม วิธีการสอน การรับผิดชอบของครูต่อการสอน อุปกรณ์การสอน หรือ สื่อการสอนที่ครูใช้ ตลอดจนด้านขวัญและกำลังใจ ในการปฏิบัติงานของครู ส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ กมล สุทธิประเสริฐ (อ้างถึงใน รั้งสรรค์ ทิมพันธุ์พงษ์ 2527:6) ที่กล่าวว่าโรงเรียนที่เพียบพร้อมด้วยครู อุปกรณ์การสอน และสิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนย่อมจะส่งผลดีต่อการศึกษาเล่าเรียนของนักเรียนมาก

1.2 ด้านคุณสมบัติอันพึงประสงค์

การเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษาพ.ศ.2521 มุ่งเน้น "สอนคนมิใช่สอนหนังสือ" เป็นการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนา โดยมุ่งสอนให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหา เป็นอย่างมีเหตุผลและถูกต้อง ตลอดจนสามารถตัดสินใจด้วยตนเองได้ สามารถช่วยเหลือตนเอง และสังคมได้ ผู้ที่สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรพ.ศ.2521 ควรเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิต เป็นคนดีมีคุณธรรม สามารถประกอบอาชีพ และดำรงตนอยู่ได้อย่างเป็นสุขในสังคม (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2527:30)

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (อ้างถึงใน รั้งสรรค์ ทิมพันธุ์พงษ์ 2527:1) ได้กล่าวถึง การที่จะทำให้ประชากรมีคุณภาพ มีคุณสมบัติอันพึงประสงค์นั้น จะต้องมีการวางแผนอย่างถูกต้องและเหมาะสม เพื่อให้ผู้ที่สำเร็จการศึกษามีสุขภาพที่สมบูรณ์ทั้งกายและใจ มีสติปัญญาที่จะศึกษาหาความรู้ มีความสามารถในการประกอบอาชีพ มีคุณธรรม มีความขยัน อุตุน ประหยัด มีวินัย มีความรับผิดชอบ และซื่อสัตย์ ซึ่งหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 (กระทรวงศึกษาธิการ 2520:350) ได้กำหนดให้มีกิจกรรมสร้างนิสัย ซึ่งเป็นการสร้างคุณสมบัติอันพึงประสงค์ให้แก่เด็กตั้งแต่ชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง 6 ไว้ 6 ประเภทคือ

1. กิจกรรมเน้นพัฒนาการทางสุขภาพกายและใจ
2. กิจกรรมเน้นพัฒนาการทางสติปัญญา
3. กิจกรรมเน้นพัฒนาการทางสังคม
4. กิจกรรมเน้นพัฒนาการทางศิลปะและวัฒนธรรม
5. กิจกรรมเน้นพัฒนาการทางจริยธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี

6. กิจกรรมเน้นความสนใจเกี่ยวกับสถานที่และอาชีพของชุมชน

จากผลการวิจัยของ อีระวัลย์ สวรรยาธิปิติ (2525:137-138) เกี่ยวกับการดำเนินการด้านกิจการนักเรียน เพื่อให้มีคุณสมบัติอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 พบว่าโรงเรียนดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง ในเรื่องการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมทางด้านประชาธิปไตย เช่น การจัดให้มีกรรมการนักเรียน และกิจกรรมที่ส่งเสริมทางด้านการศึกษา เช่น จัดให้มีชุมนุมต่าง ๆ ได้แก่ ชุมนุมภาษาไทย ชุมนุมวิทยาศาสตร์ ส่วนเรื่องที่โรงเรียนดำเนินงานอยู่ในระดับดี ได้แก่ เรื่องโรงเรียนอบรมนักเรียนให้เป็นผู้มีคุณประพฤดี มีกิริยามารยาทดี และจัดกิจกรรมเกี่ยวกับดนตรีเพื่อให้นักเรียนรู้ถึงคุณค่าของศิลปะและมีจิตใจละเอียดอ่อน

จากผลการวิจัยของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2526:84-85) ได้พบว่า ลักษณะนิสัยที่โรงเรียนสร้างให้เด็กคือ ความซื่อซื่อ ซื่อซื่อ ตั้งใจในการเรียนและมีความประพฤติเรียบร้อย นอกเหนือจากความซื่อซื่อที่ตรงกับจุดเน้นของหลักสูตรแล้ว คุณสมบัติด้านลักษณะนิสัยอื่น ๆ ที่หลักสูตรเน้นคือ ความอดทน ซื่อสัตย์ ประหยัด และมีระเบียบวินัย ยังไม่ได้รับการเน้นจากโรงเรียนและครอบครัวเท่าที่ควร ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของครูที่จะต้องพัฒนาสมรรถภาพทางด้านการสอนเพื่อให้เด็กมีคุณสมบัติสอดคล้องกับความต้องการของหลักสูตร ดังนั้นงานวิจัยของ สุภา ศีลสร (2526:บทคัดย่อ) ที่กล่าวไว้ว่า สมรรถภาพในคำปฏิบัติการสอนที่ครูประถมศึกษาระบุว่า ควรจัดให้มีการพัฒนาโดยเร่งด่วนคือ สมรรถภาพในเรื่องการสร้างวินัยให้แก่เด็ก การสอนจริยธรรม การฝึกประชาธิปไตยให้แก่เด็ก

2. การตอบสนองต่อชีวิตและสังคมของนักเรียนประถมศึกษา

นักเรียนที่อยู่ในระหว่างการศึกษานในหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 หรือสำเร็จไปแล้วก็ตาม ควรจะมีคุณภาพในฐานะสมาชิกของสังคม ได้แก่ การรู้จักใช้เสรีภาพ การเคารพสิทธิเสรีภาพ และประโยชน์ของผู้อื่น รู้จักร่วมมือซึ่งกันและกันในการกระทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม มีจิตใจรับผิดชอบต่อสังคม มีศีลธรรม และมีระเบียบวินัยอันดี (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อ้างถึงใน รังสรรค์ ทิมพันธุ์พงษ์ 2527:1) ซึ่งคุณภาพของผู้เรียนทางด้านนี้บางอย่างสามารถวัดได้ระหว่างผู้เรียนอยู่ในโรงเรียน แต่บางอย่างไม่สามารถวัดได้ต้องรอผลเมื่อออกจากโรงเรียนไปแล้ว

อ่ำไพ สุจริตกุล (อ้างถึงใน กรณ์ชัย เสงพานิช 2528:22) ได้กล่าวถึงครูว่าเป็นผู้มีบทบาทในการเพิ่มคุณสมบัติด้านนี้แก่นักเรียน คือครูต้องสามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ส่งเสริมวัฒนธรรม ช่วยให้นักเรียนได้รับค่านิยมของสังคมประชาธิปไตย ส่งเสริมความสัมพันธ์

ระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมที่แตกต่างกันได้ สามารถพัฒนาเจตคติ และทักษะที่จำเป็นสำหรับสังคม ประชาธิปไตย ช่วยให้เกิดสามารถนำประสบการณ์ในชั้นเรียนไปใช้ในชีวิตรประจำวัน และครูต้องสามารถจัดกิจกรรมในชั้นเรียนให้นักเรียนมีทักษะในการช่วยแก้ปัญหาของสังคมปัจจุบันได้ ตลอดจนสามารถใช้แหล่งวิทยาการซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อชีวิตหลังจบการศึกษาได้ ซึ่งสอดคล้องกับ เลซา ปิยะอัจฉริยะ (2522:4) ที่กล่าวไว้ว่า หน้าที่ของครูคือช่วยให้นักเรียนต้องเป็นเหยื่อปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น และช่วยให้นักเรียนต้องเป็นผู้สร้างปัญหาสังคมขึ้น ในการทำหน้าที่นี้ครูจะต้องคำนึงถึงว่า หน้าที่ของครูไม่ใช่เพียงแต่การสอนหนังสือ แต่รวมถึงการสอนคน สอนให้เขาพัฒนาเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ และมีลักษณะที่สังคมไทยต้องการ เช่น มีสุขภาพกายและจิตที่สมบูรณ์ แข็งแรง มีทักษะในการทำงาน มีความนิยมทางคุณธรรมมากกว่าวัตถุธรรม มีความรู้เกี่ยวกับการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ถูกต้อง และรู้จักคิดและใช้วิจารณญาณของตนเอง เป็นต้น

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าครูนั้นมีหน้าที่ในความรับผิดชอบมากมาย โดยเฉพาะในด้านการเรียนการสอนนั้นเป็นหน้าที่โดยตรงของครู จึงควรหาวิถีทางที่จะทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ซึ่งองค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพนั้นขึ้นอยู่กับการจัดดำเนินการสอนที่ถูกต้อง และได้รับการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ เช่น การได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร การได้รับวัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็น เพียงพอแก่ความต้องการ การมีสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้ออำนวย สิ่งเหล่านี้เป็นแรงผลักดันให้คุณภาพทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น แสดงถึงความมีประสิทธิภาพของการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา